

LYS

Tarih

***KÜLTÜR VE
MEDENİYET***

NAYİM ÜNGÖR
www.nayim.org

LYS TARİH Kültür ve Medeniyet KONU ANLATIM

NAYİM ÜNGÖR

LYS Tarih Sorularının Dağılımı

LYS Tarih Sınav soruları 2010'dan itibaren incelendiğinde ciddi bir değişim olduğu hemen göze çarpmaktadır. 2010 ve 2011 yıllarında çıkan sorulara baktığımızda sınav iki ana bölümde incelenebilir. Birincisi baştan sona Türk Tarihi ile ilgili sorular ikincisi ise Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi ile ilgili sorular. Birinci bölümde Orta Asya Türk Tarihi, Türk İslam Tarihi, Osmanlı Tarihi ve Seçmeli Tarih dersi olarak okutulan Türk Dünyası Kültür ve Medeniyet konuları ağırlıktaydı. İkinci bölümde ise doğrudan doğruya Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi konuları.

2010 ve 2011 sınavında Türk Tarihi ile ilgili 29 soru çıkmışken Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi ile ilgili 15 soru çıkmıştır.

2012 sınavında Türk Tarihi ile ilgili 19 soru çıkmışken Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi ile ilgili 21 soru çıkmıştır. Burada ilk değişiklik gerçekleşmiş ve 2011'de hiç sorulmayan Avrupa Tarihi konularından tam 4 soru çıkmıştır.

2013 sınavında ise ÖSYM radikal bir değişikliğe gitmiştir. LYS Tarih öğrencisinin YGS Tarih konularını zaten bilmesi gerektiği düşüncesinden hareket ederek daha önce sorulmayan bir çok konudan soru sorarak olayı daha da zor hale getirmiştir. Bu sınavda bütün Türk Tarihi konularından 20 soru Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi konularından ise 12 soru çıkmıştır. Fakat kalan sorular neredeyse YGS Tarih alanındaki diğer alanlara dağıtılmıştır. Örneğin Tarih Bilimine Girişten 1, Medeniyetlerden 1, İslam Tarihinden 2, Avrupa Tarihinden 2, İnkılap Tarihinden ise 6 soru sormuştur. Bu da LYS Tarih öğrencisinin YGS Tarih konularını da belirli bir seviyede bilmesi gerektiğini ortaya koyuyor.

2014 ve 2015 sınavlarında bildiğiniz gibi sınırlı sayıda soru açıklandı.

2014 yılında açıklanan 9 sorunun dağılımı şu şekilde olmuştur: Medeniyetler 1, Türk Tarihi 4, Avrupa Tarihi 1, İnkılap Tarihi 2, Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi 1 olmuştur.

2015 yılındaki soru dağılımı ise Medeniyetler 1, Türk Tarihi 4, İnkılap Tarihi 2, Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi 2 şeklinde olmuştur.

Son iki yılın sorularına bakıldığında 2013 kriterlerinin devam ettirildiği rahatlıkla söylenebilir. Bu durumda LYS öğrencisi Türk Tarihi ve Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi konularını ağırlıklı olarak bilmek koşuluyla lisede gördüğü tüm konulardan sorumlu olacaktır ve bunları çalışması gerekecektir. Soru dağılımında 2013 dağılımı esas alınmalıdır.

Bu konu anlatımımızda liselerde okutulan Seçmeli Tarih dersinde işlenen Türk Kültür ve Medeniyet Tarihi konuları müfredata uygun bir şekilde anlatılmıştır. Öğrenci bu özet sayesinde çalışması çok yorucu olan bu kitabı daha rahat ve anlaşılır bir şekilde öğrenme şansına sahip olacaktır. LYS açısından bu özeti tamamlayıcısı olarak YGS Tarih özetimiz ve Çağdaş Türk ve Dünya Tarihi özetimiz de mutlaka çalışılmalıdır. Başarılar.

TÜRKLERDE DEVLET TEŞKİLATI

İLK TÜRK DEVLETLERİ DEVLET TEŞKİLATI

- Ülke toprakları hanedan üyelerinin ortak malıdır.
- **Kut:** Gök Tanrı tarafından verildiğine inanılan yönetim yetkisidir ve kan yoluyla devam eder.
- Bu iki özellik Türk devletlerinde taht kavgalarının yaşanmasına ve devletlerin kısa sürede yıkılmasına ortam hazırlamıştır.
- **İl (El):** İlk Türk devletlerinde “Devlet” yerine kullanılan kavramdır. İl budunların (milletlerin) birleşmesiyle oluşurdu. İl vatani koruyan, milletin huzur ve refahı için çalışan siyasi teşkilattır.
- **Türk Cihan Hakimiyeti Düşüncesi:** Yönetme yetkisini (Kut) tanrıdan alan Kağan bu yetkiyle yalnızca Türklerin değil tüm insanlığı yönetme yetkisine sahiptir. İslamiyet benimsenince bu düşünceye cihat eklenmiş ve Türk hükümdarları tüm dünyaya İslamiyeti yayma düşüncesine sahip olmuşlardır. Devamlılık gösteren bir düşüncedir.
- **Töre:** Türklerde devlet yönetimini ve hukuk sistemini oluşturan kurallar bütünüdür. Kağanlar Töre uyarınca Devleti yönetmiştir. İslamiyet benimsenince Töre’den tamamen vazgeçilmemiş dini kurullarla beraber geçerliliğini korumuştur. Töre’ye göre Devlet “baba”, toprak ise “ana vatan” olarak tanımlanmıştır.
- **Türklerde Devletin Unsurları:**
 - Bağımsızlık (Oksızlık)
 - Halk (Millet)
 - Ülke (Yurt)
 - Teşkilat
- **Merkezi Yönetim:**
 - Kağan
 - Ayukı (Hükümet)
 - Kurultay

Örnek Soru 2010 LYS

Türk devlet anlayışında yönetim yetkisi, kurucu hanedana özgü sayılmıştır. Bu nedenle başka bir hanedan saltanat mücadelesinde bulunamamıştır. Bu durumun nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yaşça büyük hanedan üyesinin tahta geçmesi
- B) Hanedan üyelerinin illere vali olarak atanması
- C) Hükümdarlığın hukuksal kaynağının tanrısal olduğuna inanılması
- D) Yönetimin babadan oğula geçmesi
- E) Hükümdar eşlerinin devlet yönetiminde söz sahibi olabilmesi

Örnek Soru 2015 LYS

Aşağıdakilerden hangisi Karahanlılar ve Göktürkler arasındaki ortak özellikler arasında gösterilemez?

- A) Orta Asya’da kurulmuş olmaları
- B) İkili yönetim anlayışını uygulamaları
- C) İslamiyet’in Türkler arasında yayılmasını sağlamaları
- D) Ülkenin, hanedanın ortak malı olduğu anlayışını benimsemeleri
- E) Yaşadıkları dönemin Türk kültürünü yansıtan eserler vermeleri

Kağan

- Hakimiyetin gerçek sahibi Tanrı adına yönetme yetkisini kullanan hükümdarlardır. Tanrı bağıışı olan üç yeteneğe sahiptir.
 - **1- Kut:** Siyasi iktidar yetkisidir.
 - **2- Ülüş:** Pay, hisse anlamı taşır. Kağanın ülkedeki ekonomik zenginliği halka adil bir şekilde dağıtması demektir.
 - **3- Küç:** (Güç) Kağanın savaş yeteneğidir. Onun savaşlarda başarılı olmasını sağlar.
- Kut verilen hanedanın erkek üyeleri Kağan olabiliirdi. Kağan’ın seçimi Kurultay’da yapılırdı.
- Kesin kural olmamakla birlikte genelde Türk olan **baş hatun**’un büyük oğlu Kağan olurken diğer **tigin**’ler (şehzade) **şad** (ordu komutanı) olurdu.
- Tüm tiginlerin taht’a çıkma hakkı olması sık sık taht kavgalarının yaşanmasına neden olmuştur.
- **Hükümdarın görevleri:**
 - Bütün milletleri devlet çatısı altında toplamak.
 - Ülkeyi ve halkı düşmandan korumak.
 - Töre’yi uygulamak.
 - Baskı uygulamadan adil yönetimi sağlamak.
 - Halkı refaha ulaştırmak.
 - Savaş ve barışa karar vermek.
 - Elçiler göndermek ve kabul etmek.
 - Devlet görevlilerini atamak ve görevden almak.
 - Cihan hakimiyetini sağlamak.
- **Hükümdarlık ünvanları:** Kağan, hakan, han, il-teber, yabgu, şanyü, idikut.
- **Hükümdarlık sembolleri:** Otağ (hakan çadırı), tuğ (sancak), örgin (taht), kılıç, yay, kama, kamçı, davul, kotuz, kemer.
- **İkili Yönetim:** Devletin doğu (sol) ve batı (sağ) olarak ikiye ayrılarak yönetilmesi anlayışıdır. Doğu kutsaldır ve Kağan doğuda olduğundan hep batıya göre daha üstündür.
- **Hatun:** Kağan’ın ilk eşine Hatun (Katun) denirdi. Kurultay’da oy kullanmak ve elçiler kabul etmek gibi siyasi görevleri vardır. Eşlerinin yanında savaşa katılır ve Tigin küçükse onun adına ülkeyi yönetebilirlerdi.
- **Diğer Devlet Görevlileri:**
 - **İlteber, erkin:** Yüksek devlet memuru, idareci.
 - **Kül erkin:** Oğuzlarda hükümdar.
 - **Apa tarkan, tarkan, bağa tarkan, buyruk:** bakan, komutan.
 - **İnanç, inal, ataman:** Tigin eğitmeni.
 - **Tudun:** Vergi memuru
 - **Tutuk:** Askeri vali
 - **Bitikçi:** Katip
 - **Emçi, otacı:** Tabip
 - **Sübaşı:** Ordu komutanı
 - **Agıçı:** Hazineedar
 - **Tamgacı, tuğracı:** Mühürdar

Örnek Soru 2010 LYS

I. Turan (Hilal) taktiği

II. Hayvan figürleri

III. İkili teşkilat

Türk devletleriyle ilgili yukarıdaki kavramların sanatta betimleme, savaş yöntemi ve devlet yönetimi alanlarına göre doğru sıralanış biçimi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) I, II, III
- B) I, III, II
- C) II, I, III
- D) II, III, I
- E) III, I, II

Hükümet (Ayuku)

- Yönetimle ilgili kararlar almak ve bu kararları uygulamak için oluşturulan kuruldur (Bakanlar Kurulu).
- Başında **Aygücü** (Üge) denilen yönetici bulunurdu (Başbakan).
- Hükümet üyelerine **Buyruk** denilirdi (Bakan).

Kurultay (Toy)

- Siyasi, ekonomik, askeri, sosyal ve kültürel konuların görüşülüp karara bağlandığı meclislere kurultay ya da toy denilirdi.
- Sonraki dönemlerde toy sadece kurultay sırasında yapılan şöenlere denilmiştir.
- Kağan başkanlığında toplanırdı.
- Kağan yoksa Aygücü başkanlık ederdi.
- Kurultay üyelerine **toygun** denilirdi.
- Hatun ile yüksek dereceli memur ve askerler kurultayın doğal üyeleriydi.
- Ayrıca halkın ileri gelenleri, yabancı temsilciler ve bağlı beyler de kurultaya katılabilirlerdi.
- Kurultay kararları genelde bağlayıcı idi.
- Kağan'ın uygulamaları kabul edilmeyebilirdi.
- Kanun yapma, hakan seçme, hakanı denetleme ve gerekirse azletme yetkilerine sahipti.
- Bu özellikler kurultayın demokratik nitelik taşıdığını gösterir.
- Genelde senede üç kez toplanırdı.
- Sene başında yapılan kurultay dini nitelik taşırdı.
- İlkbaharda yapılan 2. Kurultay bağlılık kurultayı olarak görülürdü. Boy ve yabancı temsilciler de katılırdı. Hakan seçimi, onayı ve tüm devlet işleri burada görüşülürdü.
- Sonbaharda yapılan 3. Kurultay savaş ve sayım kurultayı idi. Ordunun denetlenmesi, savaş kararları ve atların sayımı yapılırdı.

TÜRK-İSLAM DEVLETLERİ DEVLET TEŞKİLATI

- Karahanlılar ile birlikte Türk-İslam Devlet teşkilatı oluşmaya başladı.
- Türk cihan hakimiyeti düşüncesi Cihat düşüncesi ile birleşerek İslamı dünyaya hakim kılma düşüncesine dönüştü.
- Fethedilen bölgelerde Emeviler gibi halkı zorla İslamlaştırma politikası uygulanmamıştır.
- İlk dönemler Halifelik otoritesine bağlıdırlar.
- B. Selçuklular Halifeliğin siyasi otoritesini üzerine alarak Halifeliğin sadece dini otorite olmasını sağlamıştır.
- Hatun'un devlet yönetimindeki etkisi bir süre daha devam etmiştir. (Melikşah-Terken Hatun)
- **Merkezi Yönetim:**
 - Hükümdar
 - Saray
 - Hükümet

Hükümdar

- Kut'un bir hanedana verildiği düşüncesi sürmüştür
- Kut inancı Allah'ın takdiri olarak değerlendirildi.
- Timur'un Oğuz Han soyundan gelmediği için Emir olarak kalması Kut'un gücünü gösterir.
- Memluklarda her komutan hükümdar olabildiği için Kut zaman zaman uygulanmamıştır.
- Ülke toprakları hanedan üyelerinin ortak malıdır anlayışı devam etmiştir.
- Orduları komuta etmek, vezirleri atamak gibi görevlerin yanında Divan-ı Mezalim'e başkanlık da ederlerdi.
- Eski hükümdarlık sembollerinin yanı sıra hutbe, tıraz ve hilat gibi yeni semboller eklenmiştir.
- Karahanlılar eski ünvanları devam ettirmişlerdir.
- Gazneliler sultan, Selçuklular ise emir, melik, sultan-ı azam gibi ünvanları kullandılar.
- Vezir Karahanlılarda **Yuğruş** Gaznelilerde **Hâce-i Buzurg** ünvanını taşırdı.

Saray

- Harem, Selamlık ve Enderun bölümlerinden oluşur
- Harem hükümdar ve ailesinin oturduğu yerdir.
- Selamlık devletin idare edildiği merkezdir.
- Enderun memurların yetiştirildiği okuldur.
- Saray görevlilerinin en önemliler haciplerdir.
- Tayangu ya da büyük hacip denilen haciplerin başı hükümdar ile hükümet ve halk arasındaki ilişkileri düzenlerdi.
- **Diğer saray görevlileri şunlardır:**
 - **Hares Emiri:** Devlete ve hükümdara karşı suç işleyenleri yakalayıp cezalandırır.
 - **Vekil-i Hass:** Saraya ait bütün işlerle ilgilenir.
 - **Silahdar:** Hükümdarın silahları ile ilgilenir.
 - **Abdar:** Hükümdarın temizliği ile ilgilenir.
 - **Çaşnigir:** Hükümdarın yiyecekleri ile ilgilenir.
 - **Şarabdar:** Ziyafetlerde içeceklerle ilgilenir. (Karahanlılarda – İdişçi başı)
 - **Camedar:** Hükümdar ve ailesinin elbiseleriyle ilgilenir.
 - **Candar:** Sarayı korumakla yükümlüdür.
 - **Alemdar:** Savaşlarda bayrak ve sancağı taşır.
 - **Emir-i Ahur:** Atların bakım ve terbiyesi ile ilgilenir. (Karahanlılarda – İlbaşı)
 - **Hansalar:** Saray mutfağı ve hükümdar sofrasıyla ilgilenir. (Karahanlılarda – Aşçı başı)
 - **Emir-i Şikar:** Hükümdarın av işleri ile ilgilenir.

Hükümet

- Hükümdardan sonraki en etkili yönetici vezirdir.
- Vezir Karahanlılarda **yuğruş**, Gaznelilerde **hâce-i buzurg** ünvanı taşırdı.
- Türk-İslam devletlerinde devlet işleri divan'da görüşülürdü. Tüm divanların birleşmesiyle büyük divan denilen hükümet oluşurdu.
- Başlıca divan çeşitleri şunlardır:

Karahanlılar ve Selçuklularda Divan Teşkilatı

Divan-ı Ali (Divan-ı Saltanat)

- Karahanlılarda Divan-ı Ali Selçuklularda Divan-ı Saltanat adıyla anılır.
- Vezirin başkanlığında devletle ilgili kararlar alınır.
- Bugünkü anlamda hükümet merkezidir.

Divan-ı Tuğra

- İç ve dış yazışmaları yürütür.
- Başında Tuğrai bulunurdu.

Divan-ı İstifa

- Mali işlerle ilgilenir.
- Devletin gelir ve giderleri tutulur.
- Başındaki idareciye Karahanlılarda Ağıcı Selçuklularda Müstevfi denilirdi.

Divan-ı İşraf

- Mali ve idari işleri kontrol ve teftiş eden divandır.
- Başında Baş Müşrif bulunurdu.

Divan-ı Arız

- Askeri işlerle ilgilenir.
- Başında Emir-i Arz bulunurdu.
- Türkiye Selçuklularında B. Selçukludaki divan üyelerine ek olarak Naib-i Saltanat, Emir-ül Ümera (beylerbeyi) ve Pervaneci (arazi işleri) de vardı.

Gaznelilerde Divan Teşkilatı

Divan-ı Vezaret:

- Mali ve genel yönetim işleriyle ilgilenirdi.
- Başında Vezir bulunurdu.

Divan-ı Risalet:

- Hükümdarın iç ve dış yazışmalarını yapardı.
- Başında Sahib-i Divan-ı Risalet bulunurdu.

Divan-ı İşraf:

- Devletin iç haberleşme ve gizli haber alma işleri ile ilgilenirdi.
- Başında Müşrif bulunurdu.

Divan-ı Vekalet:

- Hükümdar ve ailesine ait mali işlerle ilgilenirdi.
- Başında Vekil-i Has bulunurdu.

Divan-ı Arız:

- Diğer Türk devletleri gibi askeri işlerle ilgilenirdi.
- Başında Emir-i Arz bulunurdu.

Taşra Teşkilatı

- Karahanlılar'da ikili yönetim anlayışı devam etmiştir.
- Sonraki devletlerde eyalet sistemi uygulanmıştır.
- Eyaletlerin başında askeri valiler ya da hanedan üyeleri atanmıştır.
- Hanedan üyeleri özerk bir anlayışla yönetmişlerdir.
- Selçuklularda merkeze bağlı eyaletler **subaşı** hanedan üyelerinin yönettiği eyaletler ise **melikler** tarafından yönetilirdi.
- Meliklerin yanında bulunan **Atabeyler** merkezi otorite zayıfladığında bağımsız beylikler kurarak devletin yıkılmasına neden olmuşlardır.
- Selçuklularda askeri valilere ise **şihne** denilirdi. Selçuklularda eyaletlerde **sahibü's şurta** denilen askeri görevliler de bulunurdu.
- Belediye işleri **muhtesipler** tarafından yürütülürdü.
- Taşrada mali işlerden sorumlu görevlilere **amil** denilirdi.

- Taşrada hukuk işlerinde **kadı** sorumludur.
- **Kadil kudat** kadılar kadısı anlamına gelmektedir.
- Şehirlerdeki mülki idareciye **amid** denilirdi.
- Gaznelilerde **berid** denilen birim görevliler ve halkı ilgilendiren konular raporlar halinde başkente sunulmuştur.

Örnek Soru LYS 2014

- I. Selçuklularda hükümdar çocuklarının eğitim ve yetişmelerinden sorumlu kişi
- II. Yoksullara yiyecek dağıtmak amacıyla kurulmuş hayır kurumu
- III. Selçuklularda batı sınırında kendisine toprak verilen bey
- IV. Selçuklularda sultan tarafından bir bölgeyi yönetmekle görevlendirilen hanedan mensubu

Yukarıdaki tanımların karşılıkları, aşağıdakilerin hangisinde sırasıyla verilmiştir?

- A)Lala, imaret, akıncı, melik
- B)Atabey, imaret, uç beyi, melik
- C)Atabey, imaret, akıncı, şihne
- D)Lala, dergâh, emir, şihne
- E)Atabey, imaret, melik, uç beyi

OSMANLI DEVLETİ

KLASİK DÖNEM DEVLET TEŞKİLATI

A- Merkez Teşkilatı:

- Osmanlı Devleti Oğuzların Kayı boyu tarafından kurulmuştur.
 - Hükümdarlar padişah, bey, gazi, sultan, hünkar, han, hakan gibi ünvanlar kullanmışlardır.
 - Ülke toprakları ilk dönemler hanedan üyelerinin ortak malıdır.
 - Zamanla bu anlayışta değişiklikler yapılarak merkezîyetçi bir yapı sağlanmıştır.
 - Padişahların erkek çocuklarına Şehzade, onların eğitimiyle uğraşanlara Lala denirdi.
 - İlk dönemler padişahlar tecrübe kazanmak amacıyla sancaklarda görev alırlardı.
 - Bu sistem I. Ahmet tarafından kaldırılmıştır.
 - Osmanlı devlet teşkilatındaki görevliler temel olarak üç ana gruba ayrılmışlardır.
- 1- **Seyfiye:** Kılıç sahibi anlamına gelir ve askeri sınıfı temsil eder. Askeri sınıfın yönetim kademelerinde de büyük bir ağırlığı vardır. Divandaki temsilcileri **Veziriazam, Vezirler** ve **Kaptan-ı Derya**'dır. Taşradaki temsilcileri ise **Beylerbeyi** ve **Sancakbeyi** gibi üst düzey yöneticilerdir.
 - 2- **İlmiye:** İlimle uğraşan sınıf anlamına gelir. İyi bir medrese eğitimi sonrasında üst kademelerde görev alan görevlilerdir. Divandaki temsilcileri **Kazasker** ve **Şeyhülislam**'dır. Taşradaki temsilcileri ise **Kadı**'lardır. Ayrıca **Müderriş**'ler de bu gruba dahildir.
 - 3- **Kalemiye:** Osmanlı bürokrasisini oluşturan sınıftır. Genelde idari ve mali işlere bakarlar. Divandaki temsilcileri **Defterdar** ve **Nişancı**'dır.

Örnek Soru 2010 LYS

Osmanlı Devleti'yle ilgili aşağıdaki bilgilerden hangisi doğru değildir?

- A) Tanzimat Fermanı, Sultan Abdülmecit Döneminde ilan edilmiştir.
- B) İlmiye grubunun en üst yöneticisi beylerbeyidir.
- C) Kazalarda asayiş, güvenlikten subaşılar sorumludur
- D) Topkapı Sarayı XIX. yüzyıla kadar devletin yönetildiği yer olmuştur.
- E) Osmanlı Devleti'nde ilk para Osman Bey tarafından bastırılmıştır.

Divan-ı Hümayun:

- Merkez teşkilatının temelidir.
- Orhan Gazi kurdu. II.Mahmut kaldırdı.
- Fatih'e kadar padişahlar, daha sonra Vezir-i azamlar başkanlığında toplanmıştır.

Üyeleri:

- **Veziriazam (Sadrazam):** Padişahın mutlak vekiliydi ve onun mührünü taşırdı. Ordu ve donanma da ona bağlıydı.
- **Vezirler:** Önemli devlet işlerini gören yüksek memurlardır. Kubbealtı vezirleri olarak da bilinirler. Yıldırım zamanına kadar tek vezir vardı. Sayıları ilerde sekize kadar çıktı.
- **Kazasker:** Hukuk işleri ile ilgilenirdi. Büyük davalara bakıp kadı tayinlerini yapardı. Fatih döneminde sayıları ikiye çıkarıldı.
- **Defterdar:** Mali işlerden sorumlu idi. Zamanla sayıları üçe kadar çıkmıştır.
- **Nişancı:** Padişah tuğrasını çekmek, tımarları dağıtmak ve yazışmaları yapmak gibi görevleri vardı.

Sonradan üye olanlar:

- **Şeyhülislam:** Din işlerinden sorumludur.
- **Reis-ül Küttap:** Dışişlerden sorumludur.
- **Kaptan-ı Derya:** Donanma komutanıdır.
- **Yeniçeri Ağası:** Sürekli üye değildir. Bazı dönemlerde rütbesi vezir ise divana katılmıştır.

Örnek Soru 2012 LYS

Osmanlı Devleti'nin gelirlerinin toplandığı ve her türlü mali işlerin yürütüldüğü Hazine-i Amireden; I. defterdar, II. nişancı, III. kazasker makamlarından hangilerinin sorumlu olduğu savunulabilir?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız III
- C) I ve II
- D) II ve III
- E) I, II ve III

B- Taşra Teşkilatı:

1- Eyalet:

- Beylerbeyi tarafından yönetilirdi.
- Güvenlik işlerinden Subaşı adalet işlerinde Kadı sorumludur.
- Kendi içlerinde üçe ayrılırlardı.
- a) **Merkeze bağlı eyaletler**
- Dirlik sisteminin uygulandığı eyaletlerdir.
- Toprakları Has, Zeamet ve Tımar olarak ayrılırdı.
- Dirlik sahipleri gelirlerine göre asker beslerlerdi.
- Merkeze yakındırlar ve merkezden atanan valiler tarafından yönetilirdi.
- Anadolu, Rumeli, Bosna, Budin, Musul, Bağdat v.b.

b) **İmtiyazlı Eyaletler(Bağlı hükümet ve beylikler):**

- İçişlerinde serbest, dışişlerinde Osmanlı devletine bağlı idiler.
- Beyleri yerli halktan Osmanlı tarafından seçilirdi.
- Vergi verirler gerektiğinde asker de gönderirlerdi.
- Hicaz eyaleti vergi vermez asker de göndermezdi.
- Kırım, Erdel, Eflak, Boğdan, Hicaz v.b

c) **Saliyaneli eyaletler:**

- Merkezden uzakta bulunup Dirlik sisteminin uygulanmadığı eyaletlerdir.
- Bu eyaletlerden toplanan gelire İltizam bunu toplayanlara Mültezim adı verilirdi.
- Buradaki asker ve memurlara verilen maaşa ise Saliyane adı verilirdi.

2- **Sancak:**

- Vilayet karşılığına gelen yönetim birimidir.
- Sancakbeyi tarafından yönetilirdi.
- Bölgenin en büyük askeri, mülki amiridirler.
- Adalet işlerinde Kadı güvenlik işlerinden Subaşı sorumludur.

3- **Kaza:**

- Kadılar tarafından yönetilen birimlerdir.
- Güvenlik işlerinden Subaşı sorumludur.

4- **Köy:**

- Köy Kethüdası tarafından yönetilirdi.
- Güvenlik işlerinden Yiğitbaşı sorumludur.
- Adalet işlerinden Kadı Naibi sorumludur.

Ek Kavramlar:

- **Tahrir Defterleri:** İnsanların mal ve servet sayımlarının yapıp kaydedildiği defterlerdir.
- **Saray:** Birun, Enderun ve Harem bölümlerinden oluşmaktadır.
- **Birun:** Topkapı sarayının dış kısmıdır. Dış hizmetlere bakan görevliler bulunmaktadır.
- **Enderun:** Devletin yönetim görevlerini yapacak kadroların yetiştirildiği okuldur.
- **Harem:** Padişah ve ailesinin yaşadığı bölümdür.
- **Kütahya:** Anadolu beylerbeyliğinin merkezidir.
- **Manastır:** Rumeli beylerbeyliğinin merkezidir.
- **Muhtesip:** Esnaf denetimini yapılması, çarşı pazar düzenlemesi ve denetiminden sorumlu görevli.
- **Kapan Emini:** Taşra'dan büyük şehirlere gelen ürünlerin kapanlarda (tartı) tartılıp, vergilendirilip adaletli şekilde dağıtımından sorumlu görevli.
- **Gümrük ve Bac Emini:** Kasaba ve şehirlere gümrük, zanaat ve ticaret faaliyetleri ile ilgili vergileri toplamakla görevli olan kişilerdir.
- **Pençik sistemi:** 1363'te uygulanmaya başlamıştır. Devşirme sisteminin temelini oluşturur. Savaşlarda esir alınan Hıristiyan esirlerin beşte birinin devletin hizmetine alınması sistemidir.
- **Malikane Sistemi:** 18.Yüzyıl'da İltizam sistemi yerine uygulanmaya başlanmıştır. Bu sistemle Mukataa topraklar **muaccele** denilen satış bedeli karşılığında kişilere hayatları boyunca kullanılmak üzere kiralanıyordu.
- **Esham:** Tahvil sistemidir. Pay ve gelir ortaklığı yoluyla devletin borçlanmasıdır.

19. YÜZYIL DEVLET TEŞKİLATI

II. Mahmut Dönemi:

- Divan kaldırılarak yerine Nazırlıklar (Bakanlıklar) kuruldu.
- Müsadere sistemi kaldırıldı.
- Taşra teşkilatı yeniden düzenlendi.
- Memurlar Dahiliye (İçişleri) ve Hariciye (Dışişleri) olmak üzere ikiye ayrıldı.
- Tımar ve Zeamet kaldırılarak memurlara maaş bağlandı.
- Memurlarda rütbe, nişan sistemi kabul edildi.
- Askeri amaçlı ilk nüfus sayımı yapıldı. (1831)
- İlk kez posta ve karantina teşkilatı kuruldu.
- Ayanlar bir bir ortadan kaldırılarak Ayanlık sistemine son verildi.

II. Mahmut Dönemi Meclisleri:

- **Dar-ı Şurayı Askeri:** Askeri işleri düzene koymak amacıyla açılmıştır.
- **Meclis-i Ahkam-ı Adliye:** Adalet işlerini düzene koymak için açılmıştır.
- **Dar-ı Şurayı Babiali:** Mülkiye işlerini düzene koymak için açılmıştır.

Tanzimat Dönemi:

Tanzimat Dönemi Meclisleri:

- **Meclis-i Valayı Ahkam-ı Adliye**
- **Meclis-i Ali-i Tanzimat**
- **Divan-ı Ahkam-ı Adliye (Yargıtay)**
- **Şurayı Devlet (Danıştay)**

Örnek Soru 2013 LYS

Belli bir programdan ve yönetici kadrodan yoksun olması, yeninin yanında eskiyi de sürdürme gibi bir ikilemi aşamamasına rağmen anayasal bir siyasal rejime giden yolun açıldığı dönem, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Nizam-ı Cedit Dönemi
- B) Tanzimat Dönemi
- C) Lale Devri
- D) I. Meşrutiyet Dönemi
- E) II. Meşrutiyet Dönemi

Merkez Teşkilatındaki Değişim

Eski-Yeni

- Divan-ı Hümayun – Heyet-i Vükela
- Sadrazamlık – Başvekalet
- Reis-ül Küttap – Hariciye Nezareti
- Sadaret Kethüdası – Dahiliye Nezareti
- Darphane Hazinesi – Maliye Nezareti
- Vakıflar – Evkafihümayun Nezareti
- Şeyhülislamlık – Babımeşihat Dairesi

Osmanlı Taşra Teşkilatı (1840):

- 1- **Eyalet:** Yöneticisi Müşir meclisi Eyalet Meclisi
- 2- **Sancak:** Yöneticisi Kaymakam meclisi Sancak Meclisi
- 3- **Kaza:** Yöneticisi seçimle gelen Kaza Müdürü
- 4- **Köy:** Yöneticisi seçimle gelen Muhtar

Osmanlı Taşra Teşkilatı (1871):

- 1- **Eyalet:** Yöneticileri Vali, Defterdar, Defternazırı ve Katiplerdir. Eyalet meclisi vardır.
- 2- **Sancak:** Yöneticileri Mutasarrıf, Kaymakam, Mal Müdürü, Nüfus Müdürü ve katiplerdir. Sancak meclisi vardır.
- 3- **Kaza:** Yöneticileri Kaymakam, Kaza Müdürü ve Katiplerdir.
- 4- **Nahiye:** Yöneticisi Nahiye müdürüdür.
- 5- **Köy:** Yöneticisi Muhtardır. İhtiyar heyeti vardır.

1876 I. Meşrutiyet

- 1876 Kanun-i Esasi ile Türk tarihinin ilk Anayasası ilan edildi.
 - Böylece devlet teşkilatının merkez yönetiminde en önemli değişikliklerden birisi gerçekleşti.
 - Halk ilk kez Padişahın yanında yönetime katıldı.
 - Anayasaya göre iki meclis görev yapacaktı.
- 1- **Meclis-i Mebusan:**
 - Üyeleri halk tarafından her 50 bin erkek nüfusa 1 vekil gelecek şekilde iki dereceli bir seçimle belirlenirdi.
 - Bu meclise gelenler vilayet meclislerinin üyeleri idi.
 - Çalışmalar açık oturumlarda gerçekleşirdi.
 - Padişah gerektiğinde meclisi fesh edebilirdi.
 - 115 vekilin 69'u Müslüman 46'sı Gayrimüslimlerden seçilmiştir.
 - 2- **Meclis-i Ayan:**
 - Üyeleri Padişah tarafından seçilir ve ömür boyu görevde kalırlardı.
 - Üye sayısı Mebusan Meclisi üye sayısının üçte birini aşamazdı.
 - Önemli görevler yapmış bürokratlar ve ulema sınıfı temsilcilerinden oluşmaktaydı.
 - Çalışmalarını kapalı oturumlarda yürütürlerdi.
 - İlk mecliste 26 üye ile temsil edilmişlerdir.

İttihat ve Terakki Cemiyeti

- 1889'da İstanbul'da gizli bir cemiyet olarak kuruldu.
- Baskı ortamında faaliyetlerini merkezini Paris yaparak sürdürdü.
- Özellikle Tıbbiye ve Harbiye öğrencileri arasında hızla üye kazandı.
- Temel amaç Meşrutiyet'in yeniden ilan edilmesi olarak belirlendi.
- Balkanlarda çok güçlendi.
- Cemiyetin Meşveret ve Mizan gazeteleri yurtdışında basılarak ülkeye sokuluyordu.
- II. Meşrutiyet'in ilanından sonra partiye dönüştü.
- 31 Mart olayından sonra gücünü arttırdı.
- Babiali Baskını sonrasında yönetimi tek başına eline geçirdi.
- I. Dünya Savaşı boyunca ülkeyi yönetti.
- Üyeleri 1918 sonrası yurtdışına kaçtı.

I.Mesrutiyet ile II.Mesrutiyet Karşılaştırma

1876 Kanun-i Esasi'ye göre Padişah:

- Padişah yaptıklarından sorumlu değildir.
- Meclisi fesh etme yetkisi vardır.
- Ayan meclisi üyelerini ve Mebusan meclisi başkanını seçme yetkisi vardır.
- Yasama ve Yürütme yetkisine sahiptir.

1909 Değişikliklerine göre Padişah:

- Padişahın mecliste Anayasaya uyacağına yemin etmesi kuralıyla Anayasaya bağlanmıştır.
- Padişahın mutlak veto hakkı veren madde değiştirilmiştir.
- Padişahın meclisi fesh yetkisi zorlaştırılmıştır. (1915'de bu yetki yeniden padişaha verilmiştir)

1876 Kanun-i Esasi'ye göre Yasama:

- Yetkiler Padişah'ta toplanmaktadır.
- Mebusan Meclisini ilgilendiren konular Padişahın izniyle mecliste görüşülebilmektedir.
- Mebusan Meclisi üyeleri kanun teklifinde bulunamaz, kanunları oylayamaz ve kanun tasarılarında değişiklik yapamazdı.

1909 Değişikliklerine göre Yasama:

- Yasama yetkisi meclise geçmiştir.
- Kabinenin meclise karşı sorumlu olacağı ilkesi benimsenmiştir.
- Antlaşmalar meclis tarafından onaylanırdı.
- Yasaların yapılması ağırlık olarak Mebusan meclisi olmak üzere Ayan meclisi ve Padişah arasında paylaştırılmıştır.

1876 Kanun-i Esasi'ye göre Yürütme:

- Hükümet üyelerini Padişah belirler.
- Hükümet üyeleri Padişaha karşı sorumludur.

1909 Değişikliklerine göre Yürütme:

- Sadrazam ve Şeyhülislamın belirlenmesi Padişaha bırakılmıştır.
- Bakanların belirlenmesi ise Sadrazamın görevidir.
- Yürütme yetkisi hükümetin eline geçmiştir.

1876 Kanun-i Esasi'ye göre Meclisler:

a) Mebusan Meclisi:

- Başkanını Padişah belirler.
- Danışma meclisi konumundadır.
- Anayasa değişikliklerini kabul etme ve onaylama ile mali konuları tartışma ve bütçeyi onaylama görevleri vardı.

b) Ayan Meclisi:

- Üyelerini Padişah belirler.
- Mebusan meclisinde kabul edilen kanunları reddetme hakkına sahiptir.

1909 Değişikliklerine göre Meclisler:

a) Mebusan Meclisi:

- Meclis başkanı üyeler tarafından seçilirdi.
- Meclisin fesh şartları ağırlaştırılarak konumu güçlendirilmiştir.

b) Ayan Meclisi:

- Üyelerini Padişah'ın belirlemesi ve ömür boyu görevde kalma kuralları devam etmiştir.

1876 Kanun-i Esasi'ye göre Kişisel Özgürlükler:

- Sansür getirilmiştir.
- Sürgün cezası uygulanmıştır.

1909 Değişikliklerine göre Kişisel Özgürlükler:

- Demokratik değişiklikler vardır.
- Sansür ve sürgün maddesi kaldırılmıştır.
- Kanunda belirtilen dışında ceza verilemeyeceği belirtilmiştir.

1876 Kanun-i Esasi'ye göre Diğer Özellikler:

- İlk kez seçim kuralı getirilmiştir.
- Taşrada meclis üyeleri vilayet meclisindeki üyeler tarafından belirlenmiştir.
- Direkt seçim kuralı uygulanmamıştır.

1909 Değişikliklerine göre Diğer Özellikler:

- Osmanlı halkı (erkekler) oy kullanarak seçime katılmıştır.
- Seçimler iki aşamalı ve bir çok partinin katılımıyla yapılmıştır.

II. Mesrutiyet sonrası kurulan Partiler

- İttihat ve Terakki Fırkası
- Hürriyet ve İtilaf Fırkası
- Osmanlı Ahrar Fırkası
- Fedekaran-ı Millet Cemiyeti
- İttihad-ı Muhammediye Fırkası
- Osmanlı Demokrat Fırkası
- Mutedil Hürriyetperveran Fırkası
- Islahat-ı Esasiye-i Osmaniye Fırkası

Örnek Soru 2014 LYS

Aşağıdakilerden hangisi, İttihat ve Terakki Cemiyeti ile başlayan muhalif hareketin amaçlarından biri değildir?

- A) Osmanlı Devleti'nin dağılmasını önlemek
- B) Padişahın yetkilerinin sınırlandırılmasını sağlamak
- C) Osmanlıya yabancı müdahalesini önlemek
- D) Osmanlı veraset sistemini değiştirmek
- E) Anayasanın yeniden uygulanmasını sağlamak

CUMHURİYET DÖNEMİ

DEVLET TEŞKİLATINDAKİ GELİŞMELER

- Amasya Genelgesi ile başlayan süreçte Anadolu hareketi bağımsızlık ilkesinin yanı sıra Milli Egemenlik ilkesinin de önemini göstermiştir.
- Hukuki ilkelere saygı, kongrelerde seçimlere gidilmesi, halk iradesine verilen önem, demokratik ilkelere saygı dikkat çekmiştir.
- Son Osmanlı meclisinin kapatılmasıyla Ankara'da açılan mecliste halk iradesinin yansımaya büyük özen gösterilmiştir.
- 20 Ocak 1921'de Teşkilat-ı Esasiye ile ilk Anayasa ilan edilmiştir.
- 1921 Anayasası Milli Egemenlik ilkesini yansıtan ilk siyasi belgedir.
- 29 Ekim 1923'te Cumhuriyetin ilanı ile 1921 Anayasasında değişiklikler yapılmıştır.
- 1924'te ise ikinci Anayasa ilan edilmiştir.

1921 ve 1924 Anayasası Karşılaştırma

- 1921 Anayasası tamamen Güçler Birliği ilkesine dayanan bir Anayasadır. 1924 Anayasasında az da olsa Güçler Ayrılığına doğru bir gidişat söz konusudur.
- 1921 Anayasasında Meclis hükümeti sistemi benimsenmiştir. Cumhuriyetin ilanı ile yapılan değişiklikte Kabine sistemine geçilmiş 1924 Anayasasında da Kabine sistemi devam etmiştir.
- 1921 Anayasasında temel hak ve özgürlüklerle ilgili maddeler yoktur. 1924 Anayasasında temel hak ve özgürlüklere yer verilmiştir.
- 1924 Anayasasında hükümet işlerinin Danıştay tarafından denetlenmesi benimsenmiştir. Yine yargı yetkisi de Türk milleti adına bağımsız mahkemelere verilmiştir.
- Her iki Anayasa da laik değildir.

Sonraki Gelişmeler

- 1928'de "Devletin dini İslamdır" ve "Şer'i hükümler uygulanır" maddeleri Anayasadan çıkarılmıştır.
- 1937'de altı temel Atatürk İlkesi Anayasaya girmiştir.
- 1924 ve 1930'da iki kez çok partili yaşama geçiş denemesi yapılmıştır.
- Çok partili yaşama geçiş 1945'te gerçekleşmiştir.
- Kadınlara 1930'da belediye seçimlerinde 1934'te ise milletvekilliği seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır.

- 1982 Anayasasına göre Cumhurbaşkanı TBMM tarafından gizli oyla seçilirdi.
- 2007'de yapılan bir değişiklikle Cumhurbaşkanı belirlenen esaslar çerçevesinde halk tarafından seçilir maddesi getirilmiştir.
- Meşrutiyet Anayasalarından en önemli fark önceleri Meclis sonradan halk olmak üzere devlet başkanının hep meclis tarafından seçilmesidir.
- Cumhurbaşkanı Başbakanı milletvekilleri içinden atar. Başbakanın belirlediği Bakanlar Kurulu listesini onaylar, gerekli gördüğü hallerde Bakanlar Kuruluna başkanlık eder. (Yürütme)
- Yasama yetkisi Türk milleti adına TBMM'ye verilmiştir, devredilemez. Kanun teklif etmeye Bakanlar Kurulu ve milletvekilleri yetkilidir.
- Cumhurbaşkanı

Örnek Soru 2011 LYS

Aşağıdakilerden hangisi yasalarda yapılan değişikliklerle halkın yönetime katılımını artırmaya yönelik çalışmalardan biri değildir?

- A) Seçmen yaşının 20'den 18'e indirilmesi
- B) Milletvekili sayısının 450'den 550'ye çıkarılması
- C) Yurt dışında bulunan vatandaşların da oy kullanabilmesi
- D) Seçim barajının konması
- E) Partilere üye olma yaşının 21'den 18'e indirilmesi

İLK TÜRK DEVLETLERİ

ORDU TEŞKİLATI

- **Ordu-millet:** Türklerde askerlik özel bir meslek değildir. Kadın erkek ayırmadan her Türk askerdir. Bu duruma ordu-millet anlayışı denilir. İlk Türklerde Hazarlar dışında paralı askerlik yoktur.
- İlk düzenli ordu Mete Han tarafından kurulmuştur.
- Mete Han orduyu **onlu sisteme** göre düzenlemiştir.
- Onlu sisteme göre ordu, Takım(Onbaşı), Bölük (Yüzbaşı), Tabur (Binbaşı) ve Tümen(Tümenbaşı) şeklinde düzenlenmiştir.
- Ordunun temeli atlı birliklere (süvari) dayanır. Yaya birlikleri çok az kullanılmıştır.
- Kağan savaşta ordunun başında bulunur ve orduyu komuta ederdi. Hanedan üyeleri, boy beyleri ve idareciler de aynı zamanda ordu komutanıdır.
- Ordu sol, sağ ve merkez kanat olarak yerleşirdi.
- Sınır boylarında bulunan ve doğrudan hakana bağlı birlikler de vardı. Bu birliklerin komutanlarına **Şad** denilirdi.
- Köktürk kağanlarının özel koruma birliğindeki askerlere **böri (kurt)** adı verilmiştir.
- Savaş zamanı düşman ordusunun durumunu öğrenmek için gönderilen keşif birliğine **yelme** denilirdi.
- Türklerin en önemli savaş taktiği sahte ricat ve pusu taktiğidir. **Turan taktiği** de denilen bu taktik özellikle daha güçlü ordulara karşı uygulanmıştır.

Türklerin Askeri Alanda Etkileri

- Roma ordusunda onlu sistemin uygulanması ve yay'ın yoğun bir şekilde kullanılması.
- Batı ordularında ceket ve pantolon giyilmesi.
- Avarlar sayesinde üzengi kullanımının Avrupa'da yaygınlaşması.
- Bizans ordularının Turan taktiğini uygulaması.
- Hazar, Peçenek ve Kumanların Rusları, Tuna Bulgarlarının ise Balkan Slavlarını etkilemesi.
- Cengiz Han'ın Moğol ordusunda onlu sistemi uygulaması.
- Çinlilerin orduda süvari birlikler kurması ve askerlerin ceket, pantolon, çizme giymesi.
- Seferlere dayanıklı et konservesi yapımını Çinliler ve Avrupalılar Türklerden öğrenmiştir.

TÜRK İSLAM DEVLETLERİ

ORDU TEŞKİLATI

Ortak Özellikler

- Tüm Türk-İslam devletlerinden hükümdar ordu komutanıdır.
- Türk-İslam orduları merkez, sağ kol, sol kol, öncü birlik ve artçı birlik olarak savaş düzeni alırlardı.
- Türk-İslam ordularında gulam adı verilen ve gulamhanelerde yetiştirilen askerler bulunurdu.
- Turan taktiği uygulanmaya devam etmiştir.

Karahanlılar

- Türklerden oluşmuştur.
- Satın alınarak eğitilen gençlerden kurulan Türk **Gulam** (paralı asker) birliklerine ilk kez Karahanlılarda rastlanır.
- Ok, yay, mızrak, kılıç, balta, hançer, topuz, tolga, zırh ve kalkan gibi silahlar kullanılmıştır.

1- Gulamlar:

- a) **Saray Muhafızları:** Sarayı ve hükümdarı korumakla görevli maaşlı askerlerdir.
 - b) **Hassa Ordusu:** Hükümdara bağlı maaşlı askerlerdir. Ordunun asıl kısmını oluşturur.
- 2- **Eyalet Ordusu:** Şehzade, valiler ve devlet adamlarına ait kuvvetlerdir. Savaş zamanı birleşerek orduya katılırlar.
 - 3- **Türkmenler:** Karluk, Yağma ve Çiğil boylarının birlikleridir.

Gazneliler

- Ordu çok uluslu bir yapıya sahiptir.
- Gulamlar başlarda Türklerden oluşurken sonradan yabancı unsurlar da yer almıştır.
- Ağır silahlar taşımak ve düşman düzenin bozmak için filler kullanılmıştır. Orduda kullanılan fillerin sayıları 1700'e kadar çıkmıştır.
- Ordunun büyük bölümü süvaridir.
- Karahanlılar gibi hafif silahlar kullanılırdı.

1- Gulamlar

- a) **Gulam-ı Saray:** Sultana bağlı özel muhafız ordusudur. Yılda 4 kez maaş alırlardı.
 - b) **Hassa Ordusu:** Ordunun asıl vurucu gücüdür. Ayaklanmaları da bastırmakla görevlidir. Yılda 4 kez maaş alırlardı.
- 2- **Eyalet Ordusu:** Şehzade, valiler ve devlet adamlarına ait kuvvetlerdir. Savaş zamanı birleşerek orduya katılırlar.
 - 3- **Ücretli Askerler:** Kuzeyden gelen Oğuz ve Karluk Türkmenleridir. Ücretli askeri sınıftır.
 - 4- **Gönüllüler:** İslam ülkelerinden gelen ve sefer zamanı orduya katılan birliklerdir. Yalnızca ganimetten pay alırlardı.

Büyük Selçuklular

- Gazneli ordusu örnek alınmıştır.
- Döneminin en güçlü ordusudur.
- Osmanlıları doğrudan etkilemiştir.
- Diğer silahların yanı sıra mancınık, sapan, kemend, kule, koçbaşı ve neft gibi silahlar da kullanılmıştır.
- Orduda savaşan sınıf yanında yardımcı birliklere de yer vermişlerdir.
- Seferlere seyyar hastane ve hamamlar götürmüşlerdir.

1- Gulamlar

- d) **Gulam-ı Saray:** Sultanı ve sarayı korumakla görevlidirler. Yılda 4 kez maaş alırlardı. Süvarilerin yanı sıra piyede birlikleri de vardır.
 - e) **Hassa Ordusu:** Türklerden seçilir. Ordunun asıl vurucu gücüdür. Başka işlerle uğraşmazlar. Maaş yerine ikta geliri alırlar.
- 2- **İkta Askerleri:** İkta verilen melik, vali ve devlet adamlarının beslemek zorunda oldukları askerlerdir.
 - 3- **Türkmenler:** Oğuz boylarına ait kuvvetlerdir. Devletin kuruluş dönemlerinde ordunun temelidir. Sonradan Bizans sınırlarına akıncı olarak yerleştirildiler.
 - 4- **Bağlı Devlet Askerleri:** İhtiyaç olduğunda bağlı beylik ve devletlerin gönderdiği askerlerdir.

Örnek Soru 2010 LYS

Büyük Selçuklularda iktalar askerî ve sivil devlet görevlilerine hizmetleri karşılığında verilir. İktâ sahipleri iktâ olarak verilen topraklarda oturur, memurlar aracılığıyla vergileri toplardı. Bu vergilerin bir kısmıyla kendi geçimini sağlar, geri kalan kısmıyla da belli sayıda atlı asker beslerdi. Sefere çağrıldığı zaman askerleriyle birlikte sefere katılırdı.

Aşağıdakilerden hangisinin bu düzenlemeyle ortaya çıkan durumlardan biri olduğu savunulamaz?

- A) Hazinesinin askerî harcamaların büyük bölümünden kurtarılması
- B) İktalardan elde edilen vergi gelirlerinin bir kısmının maaş karşılığı olması
- C) Ordunun tümünün atlı askerlerden oluşması
- D) Atlı askerlerin masrafinin iktâ gelirlerinden sağlanması
- E) Toprakların iktâ sahiplerinin mülkiyetinde sayılmaması

OSMANLI DEVLETİ **KLASİK DÖNEM ORDU TESKİLATI**

A- Kapıkulu Askerleri:

- Merkezde bulunan ücretli askerlerdir.
- Üç ayda bir Ulufe denilen maaş alırlardı.
- Genelde Devşirme sistemi ile oluşurdu.

1- Kapıkulu Piyadeleri:

- **Acemi oğlanlar ocağı:** Devşirmelerin ilk girdiği ocaktır. Temel bilgileri alarak diğer ocaklara ya da Enderun'a gönderilirlerdi.
- **Yeniçeri ocağı:** I.Murat döneminde kuruldu. II.Mahmut döneminde kaldırıldı. Devşirmeyle oluşturulurdu. Evlenmezler ve İstanbul'un güvenliğini de sağlarlardı. Yeniçeri Ağasının kontrolündeydiler.
- **Cebeci ocağı:** Silahları yapan, onaran, koruyan ocaktır.
- **Topçu ocağı:** Topları döken ve kullanan ocaktır.
- **Top Arabacıları ocağı:** Top taşıma işini yapan ocaktır.
- **Humbaracılar:** Havan topu ve el bombaları ile uğraşan ocaktır.
- **Lağımçılar:** Kale kuşatmalarında tünel kazarak bombalayan ocaktır.
- **Turnacılar:** Posta,haberleşme işini sağlayan ocaktır.
- **Saka ocağı:** Ordunun su ihtiyacını karşılayan ocaktır.

2- Kapıkulu Süvarileri:

- **Sipahlar ve Silahtarlar:** Savaşta padişahın sağında ve solunda bulunup onu koruyan ocaktır.
- **Sağ ve Sol Ulufeciler:** Savaşta saltanat sancaklarını koruyan ocaktır.
- **Sağ ve Sol Garipler:** Savaşta ordu ağırlıklarını koruyan ocaktır.

B- Eyalet Askerleri:

- **Tımarlı Sipahiler:** Dirlik arazilerin gelirleriyle oluşan askerlerdir. Tamamen Türklerden oluşan atlı birliklerdir. Cebeli denen bu askerler devletten maaş almazlardı ve Beylerbeyi yada Sancakbeyi komutasında savaşa katılırdı. Osmanlı ordusunun temelini oluşturan birliklerdir.

- **Akıncılar:** Sınır boylarında görev yapan küçük atlı birliklerdir. Savaşlarda öncü birlik ve keşif amaçlı görev yaparlardı. Barış zamanı sınır boylarının güvenliğini sağlarlardı.
- **Azaplar:** Bekar erkeklerden oluşurdu. Savaşta en ön safta bulunur ve Yeniçerilerin önünü açarlardı.
- **Gönüllüler:** Sınırlarda halkın içinden seçilirdi. Sınır şehir ve kasabalarını korurlardı.
- **Beşliler:** Sınır boylarındaki kaleleri korurlardı.
- **Yayalar:** Ordunun geri hizmetinde bulunurlardı. Yolları açar, köprüleri tamir ederlerdi.
- **Müsellemler:** Ordunun geri hizmetinde bulunurlardı. Yolları açar, köprüleri tamir ederlerdi. Atlı birliklerdi.
- **Deliler:** Sınırları koruyan hafif süvari birlikleridir. Cesaretlerinden dolayı bu ismi almışlardır.

D- Donanma:

- İlk donanma Karesioğullarından alınmıştır.
- İlk büyük tersane Gelibolu'da kurulmuştur.
- Fatih döneminde donanma büyümüştür.
- Kanuni dönemi en parlak dönemdir.
- Donanma komutanına Kaptan-ı Derya denirdi.
- Donanma askerlerine Levent denirdi.
- Başlıca tersaneler Gelibolu, Rusçuk, Sinop, Basra, Süveyş, İzmit'tir.
- Başlıca gemiler çeçtiri, karamürsel, kalite, kadırğa ve mavna'dır.

Örnek Soru 2011 LYS

Aşağıdakilerden hangisi Osmanlı ordusundaki akıncılar grubunun görevlerinden biridir?

- A) Savaş sırasında saltanat sancaklarını ve padişahın çadırını korumak
- B) Düşman ordularına saldırmak, orduya keşif hizmetinde bulunmak
- C) Ordunun geçeceği yolları açmak, köprüleri tamir etmek
- D) Ordunun ihtiyacı olan mermi, bomba ve havan topunu yapmak
- E) Kuşatılan kalelere tünel kazmak, top fitillerini ateşlemek

TÜRKLERDE TOPLUM YAPISI

İLK TÜRK DEVLETLERİ

TOPLUM YAPISI

- Coğrafi koşullar ve hayvancılıkla uğraşılması sonucunda Türkler **atlı-göçebe** yaşam tarzını benimsemişlerdir.
- Toplumsal yaşamı düzenleyen kurallara **Töre** denilirdi. Yazılı olmayan bu kurallar Türklerin milli benliklerini korumasına da yardım etmiştir.
- Yönetenlerle yönetilenler arasındaki görev ve sorumlulukları belirleyen yazılı olmayan anlaşmaya **Tüz** denilirdi.
- Devlet adil, güvenli ve refah içinde bir yönetim göstermekle sorumluydu.
- Bireyler ise devlete bağlılık, vergi ödeme ve askerlik yapmakla yükümlüydüler.
- Kağan'ın düzenlediği kurultay ve toplantılarda her boyun oturacağı yere **orun** denilirdi.
- Toplantı ve ziyafetlerde kesilen etten alınan paya ise **ülüş** denilirdi.
- Toplum küçükten büyüğe aile (oğuş) – aileler birliği (urug) – boy ve boylar birliği (bodun) şeklinde oluşmaktaydı.

Oğuş (Aile)

- Her çadır bir aile kabul edilirdi ve çekirdek aile yapısı yaygındı.
- **Yurt** ya da **karegü** denilen taşınabilir çadırlar kullanılmaktaydı.
- Evlenen erkek çocuklara çadır ve bir miktar mal verilirdi. En küçük oğul baba evinde kalır ve kalan malın mirasçısı olurdu.
- Kızlara çeyiz hazırlanır başlık parası verilmezdi.
- Babaya **kang** anneye **ög** denilirdi. Maddi birikimler eşlerin ortak malı sayılırdı.
- Tek eşle evlilik (monogamie) ve dışarıdan evlilik (exogamie) yaygındı.
- Dışarıdan evlilik ile akraba sayısının artırılması ve boylar arasında ilişkilerin geliştirilmesi sağlanırdı.
- Kadın erkek eşitliği vardı. Aileyi ilgilendiren kararlar ortak alınırdı. Eşlerin boşanma hakkı vardı.

Urug (Aileler Birliği)

- Yakın akraba olan ailelerin birleşmesiyle Urug oluşmuştur.
- Ekonomik, sosyal dayanışma ve güvenlik ihtiyacının sağlanması açısından önemlidir.
- Kararlar aile reisleri tarafından alınırdı.

Boy (Uruglar Birliği)

- Urugların birleşmesiyle oluşurdu.
- Aile ve Urug reisleri arasından birisi boy beyi olarak seçilirdi.
- Boyların belli bir toprağı ve askeri gücü olurdu.
- Aile ve Urug reislerinden oluşan boy meclisi sayesinde boylar siyasi bir nitelik kazanmıştır.
- Bir siyasi birliğe katılan boya **ok** denilirdi.
- Her boyun kendine özgü damgası (tamga) vardır.

Bodun (Boylar Birliği – Millet)

- Boyların bir Kağan önderliğinde bir teşkilat etrafında birleşmesiyle Bodun oluşmaktadır.
- Bodun (millet) devleti oluşturan temel unsurdur.

Din ve İnanış

- Eski Türklerde Gök Tanrı inancı vardır.
- Ahiret inancı vardır. İyilerin **uçmag**'a (cennet) kötülerin ise **tamu**'ya (cehennem) gideceklerine inanılırdı.
- **Kam** denilen din adamlarının ayrıcalıkları yoktu.
- Türk hükümdarları ve kahramanlarını öldükleri zaman mezarlarının başına hayatta iken savaşta öldürdükleri insan sayısı kadar dikilen taştan heykelciklere **Balbal** denilirdi.
- Köktürkler kurt-ata mağarasının önünde Gök Tanrıya ve atalara kurban keserdi.
- Ölünün hatırasına düzenlenen törenlere **yuğ** denir.
- Dağ, ırmak, ağaç, şimşek v.b. doğal varlıklar da kutsal kabul edilmiştir.
- Uça barmak (uçarak gitme) ölüm demektir.
- Köktürkler eşük denilen kefen kullanmışlardır.
- Türklerde sonsuz bir dini hoşgörü vardır.
- Uygurlar Budizm ve Maniheizm'i, Macarlar, Bulgarlar, Kumanlar ve Peçenekler Hristiyanlığı Hazarlar ise Musevilik, Hristiyanlık ve İslamiyeti benimsemiştir.

Örnek Soru 2011 LYS

Aşağıdakilerden hangisi, Göktürklerde yaygın olan Gök Tanrı inancıyla ilgili esaslardan biri değildir?

- A) İyilerin uçmağa (cennete), kötülerin tamuya (cehenneme) gideceğine inanılması
- B) Yuğ adı verilen cenaze törenleri düzenlenmesi
- C) Din adamlarına yabgu adı verilmesi
- D) Hakanın, yetkilerini Tanrı'dan aldığına inanılması
- E) Ölen kişinin, eşyalarıyla gömülmesi

İLK TÜRK İSLAM DEVLETLERİ

TOPLUM YAPISI

- Türkler Talas Savaşından sonra kitleler halinde İslamiyete girmeye başlamışlardır.
- İslam kültürü benimsenirken eski Türk kültürü tamamen terkedilmemiştir.
- Bu durumda toplum yapısı Türk-İslam kültürü dediğimiz yeni oluşan kültürün izlerini taşır.
- İslamiyeti benimsemeyen Türkler milli özelliklerini kaybederken İslamiyet sayesinde Türkler milli özelliklerini korumuşlardır.
- Türk İslam devletlerinin kurulduğu coğrafyada hep çok inanişli ve etnik yapıları bir durum vardır.
- Bu yüzden Türk devletlerine hoşgörü anlayışı hep önem taşımıştır.

Hoşgörü Anlayışı:

- Toplum din, mezhep, dil, kültür ve etnik yapı açısından farklı topluluklardan oluşmaktaydı.
- Toplumu arada tutan en önemli unsur hoşgörü anlayışı olmuştur.
- Özellikle tasavvuf kültürü bu hoşgörü anlayışının oluşmasında büyük katkı yapmıştır.
- **Ahmet Yesevi, Mevlana ve Yunus Emre** İslami anlayışı hoşgörü etrafında yorumlamışlardır.
- Yunus Emre'nin Divan ve Risaletü'n-Nushiye, Mevlana'nın Mesnevi adlı eserleri bu döneme ışık tutmuştur.

Örnek Soru 2011 LYS

Anadolu Selçukluları ve Beylikler Döneminde yaşamış, sade ve anlaşılır dille yazdığı şiirlerini Divan ve Risaletü'n-Nushiye adlı eserlerinde toplamış, tasavvuf edebiyatının ünlü şairi kimdir?

- A) Yunus Emre
- B) Mevlana Celaleddin-i Rumi
- C) Âşık Paşa
- D) Sultan Veled
- E) Hacı Bektaş-ı Veli

Örnek Soru 2015 LYS

Mevlâna Celaleddin-i Rumi, aşağıdaki Türk devletlerinden hangisi döneminin ünlü düşünürlerinden biridir?

- A-Büyük Selçuklu
- B-Anadolu Selçuklu
- C-Osmanlı
- D-Harzemşah
- E-Karahanlı

Yönetenler:

- Hanedan üyeleri, asker, vali ve din adamlarından oluşan sınıftır.
- Sultanın Türk töresinden de kaynaklanan çeşitli görevleri ve halka karşı sorumlulukları vardı.
- Ülkeyi adaletle yönetmek, güvenliği sağlamak, açları doyurmak, halkın refah ve mutluluğunu sağlamak bunlardan bazılarıydı.
- İslam kültüründe yer alan Vakıf sistemi Türklerdeki bu sosyal sorumluluklarla birleşince ortaya çok büyük bir medeniyet çıkmıştır.
- Türkler İslamdaki vakıf kültürünü başka hiçbir İslami devlette olmayacak şekilde iletmişlerdir.
- Halk çok çeşitli topluluklardan oluşmasına rağmen yönetim kademesi Türklerden oluşurdu.

Yönetilenler:

- Halkın Türk olan kesimi yine aile-boy-bodun şeklinde teşkilatlanmıştır.
- Boy halen çok etkilidir ve Türk İslam devletleri çeşitli boylar tarafından kurulacaktır.
- İslam toplumlarının tersine ilk Türk İslam devletlerinde kadının toplumdaki ağırlığı devam etmiştir.
- Tek eşlilik büyük oranda korunmuştur.
- Halk yaşayış şekillerine göre üçe ayrılmışlardır.

1- Şehirliler

- İslamiyeti kabul eden Türklerin az bir bölümü şehirlere yerleşmiştir.
- Şehirlerde yaşayanlar genellikle askerlik, devlet memurluğu, zanaatkarlık ve ticaret gibi işlerle uğraşmışlardır.

2- Köylüler

- İslamiyeti kabul eden Türklerin bir bölümü köyler kurarak yerleşik hayata geçmişlerdir.
- Tarımla uğraşan bu köylülerin hayvancılıkla da uğraşanları yayla kültürünü benimseyerek göçebe yaşamın etkilerini yerleşik yaşamda göstermişlerdir.

3- Göçebeler

- İslamiyeti kabul eden Türklerin büyük bölümü göçebe yaşamı devam ettirmişlerdir.
- Hayvancılık bu kitlenin temel geçim kaynağıdır.
- Selçuklular bu kitlelerin yerleşik yaşama geçmesi için büyük çaba harcamıştır.
- Yerleşik hayata geçmekle devletin sağlayacağı yararlar şunlardır:
 - Verimli topraklara daha kolay işleme
 - Asker ve vergi toplamayı kolaylaştırma
 - Türkmenleri kontrol altına alma
 - Yerleşiklerle göçebeler arasındaki çatışmaları önleme

OSMANLI DEVLETİ

TOPLUM YAPISI

Yönetenler:

- **Saray Halkı:**
- Fatih döneminde yaptırılan Topkapı Sarayı 3,5 asır boyunca yönetim merkezi olmuştur.
- Devlet törenleri, yabancı devletlerle ilişkiler ve halkla ilişkiler hep buradan yönlendirilmiştir.
- **Seyfiye:**
- Yönetim görevinde bulunan askeri zümredir.
- Bu sınıfın tabanı eyaletlerde Tımarlı Sipahiler merkezde ise Kapıkulu Askerleridir.
- Sadrazam, Vezirler, Beylerbeyi, Sancakbeyi, Kapıkulu zabıtları ve neferleri, Tımarlı Sipahiler, Levantler bu sınıfın üyeleridir.
- Vergi muafiyeti ile kendilerini işler yaptırılan Muaf ve Müsellemeler de bu sınıfa dahildir.
- Kapıkulu askerleri, Enderun hizmetlileri, Kale muhafızları ve Subaşılının maaşları doğrudan hazineye verilir.
- Vezirler, Beylerbeyi, Sancakbeyi ve Tımarlı Sipahiler ise hizmet karşılığı Dirlik alır.
- **İlmiye:**
- Din, adalet, eğitim ve öğretim işleriyle uğraşanlar ve bilginler bu sınıfa dahildir.
- Şeyhülislam, Kazasker, Kadılar, Müftüler, Müderrisler, İmamlar, Müezzinler ve medrese öğrencileri bu sınıfın üyeleridir.
- Medreselerden yetişen bir sınıftır.
- **Kalemiye:**
- Devlet dairelerinde çalışan her seviyedeki idari memurların oluşturduğu bürokrat sınıftır.
- Defterdar, Nişancı, Reis-ül Küttap ve divan katipleri üyeleridir.
- Müslüman ailelerden seçilen kalemiye üyeleri bürolarda usta-çırak ilişkisi içinde yetiştirilirdi.
- Sabah bürolarda mesleki eğitim, öğleden sonra medreselerde İslami ve genel eğitim alırlardı.
- Yeteneklerine göre kalfa ve usta olurlardı.

Yönetilenler (Reaya):

1- Tüccar ve Esnaf

- Tüccarlar zorunlu tüketim maddelerini alma, taşıma, depolama ve üretim için gerekli malzemeyi temin etme ile ilgileniyorlardı.
- Rumlar, Yahudiler, Ermeniler ve daha az oranda olmak üzere Türklerden oluşurdu.
- Mahalli üretim ve ticaret ise esnaflar tarafından yapılıyordu.
- Küçük ticaret erbabından ve sanatkarlardan oluşan esnaf hem üretim yapıyor hem de o iş kolu ile ilgili malzemelerin satışını yapıyordu.
- 17. Yüzyılda 225 değişik iş kolunda esnaflar faaliyet gösteriyorlardı.

2- Köylüler

- Osmanlı nüfusunun büyük bölümü köylerde yaşamaktaydı.
- Tımar beyleri, çiftçi aileleri, mukataa usulüyle toprağı işleyenler, mülk sahipleri, müsellemeler ve muafklar köy nüfusunu oluştururdu.
- Köylülerin büyük bölümü ise **Çifthane Sistemi** ile devletin tahsis ettiği raiyyet çiftliklerini işleten ailelerden oluşurdu.
- 100-150 dönüm arasında tahsis edilen bu çiftlikler satılamaz, miras bırakılamaz ve vakfedilemezdi.
- Fakat babadan oğula işletme şeklinde geçebilirdi.
- Köylü bu toprak için çift vergisi ürün için de öşür vergisi öderdi.
- Köylerden çiftlik sisteminin korunması ve denetlenmesi için Tımar sahipleri de oturmaktaydı.
- Ayrıca dizdar, mülazım, hizmetkar gibi kale görevlileri; şeyh ve fakih gibi din adamları; subaşı, kethüda, çeribaşı ve korucu gibi yerel görevliler de köylerde oturmaktaydı.

3- Göçebeler (Konargöçerler)

- Hayvancılıkla uğraşan göçebeler şehirlerin et ve süt ürünleri ihtiyacını karşıladı.
- Hayvan sayısına göre devlete ağıl vergisi, otlakların kullanılmasına karşı da kışlak ve yaylak vergisi öderlerdi.
- Çok az da olsa tarımla uğraşanlar da vardı.
- Sefer yollarında bulunanlar geçici askeri hizmete alındığında nakliye işiyle görevlendirilirdi.
- Ayrıca vergi muafiyeti karşılığında yol, kavşak ve dağ geçitlerinin korunmasını üstlenirdi.
- Sahile inenler donanma için malzeme temin ederlerdi.
- Osmanlı Devleti de göçbeleri yerleşik hayat geçirmeyi desteklemiştir.
- Özellikle Bozok ve Toroslar arasındaki bölge, Maraş ve Sivas arası ve Diyarbakır ile Van Gölü civarında yerleştirmeler yapılmıştır.
- Göçbelerin bir bölümü de Balkanlara gönderilerek yerleşik hayata geçirilmiştir.

Örnek Soru 2010 LYS

- I. Sahn-ı semân Medreseleri - Kadı ve müderris yetiştiren yüksek okullar
- II. Salyaneli Eyaletler - Tımar sisteminin uygulanmadığı eyaletler
- III. Reaya - Yönetenler
- IV. Has - Yüksek dereceli görevlilere verilen dirlik
- V. Vaka-i Hayriye - Yeniçeri Ocağının kaldırılması

Yukarıdakilerden hangisinin açıklaması, karşısında yanlış olarak verilmiştir?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

Sosyal Hareketlilik

Dikey hareketlilik:

- Toplumu oluşturan sınıf ve zümreler arasındaki geçişlere dikey hareketlilik denir.
- Toplumun en alt kesiminde bulunan birisi devlete hizmet etmek karşılığında yönetenler sınıfına geçebilirdi.
- Tek şart Müslüman olmaktı.
- Gayrimüslimler devşirme sistemiyle Sadrazamlık makamına kadar yükselme şansına sahipti.

Yatay Hareketlilik:

- Osmanlı'da köylerden şehirlere ya da bölgeler arası yapılan göçlerle gerçekleşen hareketler.
- Bu hareketliliğin devlet tarafından uygulanması İskan Siyasetinin doğmasına neden olmuştur.
- Yatay hareketlilik kendiliğinden de gerçekleşebilir.
- Devlet zaman zaman bunu kısıtlayabilir.

İskan Siyaseti:

- Amaçları şunlardır:
- Fethedilen toprakları Türkleştirmek ve korumak
- Üretimi arttırmak ve düzenli hale getirmek
- Yerleşik hayata geçişi sağlayarak kolay vergi ve asker toplayabilmek
- Boylar arasındaki çatışmaları önlemek

Tanzimat Sonrası

- Reaya yerine tebaa oluşturularak eşit hak ve görevler ile tek vatandaşlık hedeflenmiştir.
- Islahat Fermanı ile tüm yurttaşlara memurluk hakkının verilmesi önemli bir aşamadır.
- 1860'da Muhacirun Komisyonu kurularak kaybedilen topraklardan gelen göçmenlerin yurt sahibi olması sağlanmıştır.
- Kafkasya ve Balkanlardan gelen yoğun göç sonucu Müslümanların oranı artmıştır.
- Ahmet Cevdet Paşa'nın kızı **Fatma Aliye Hanım** Osmanlı'daki ilk kadın hakları savunucusudur.
- 1858'de çıkarılan Arazi Kanunnamesi sonucunda geniş aileler ortadan kalkmaya başlamıştır.
- Darülaceze, Hilal-ı Ahmer Cemiyeti(Kızılay), Gureba (garip,kimsesizler) ve Etfal (çocuklar) hastaneleri açılması sosyal dayanışmaya örnek olabilecek çalışmalardır.

TÜRKLERDE HUKUK

İLK TÜRK DEVLETLERİ

HUKUK

- İlk Türk Devletlerinde hukuk sistemini **Töre** denilen sözlü kurallar belirlerdi.
- Töre Kağan'ın önerisiyle ancak Kurultay'da değiştirilebilirdi. Bu hukuk kurallarının toplumsal uzlaşmayla belirlendiğini gösterir.
- Kağan dahil herkes Töre'ye uymak zorundadır. Bu kanun gücünün üstünlüğünü gösterir.
- Kağan her tür cezayı verebilir. Bu yargılama yetkisine sahip olduğunu gösterir.
- Yargu denilen yüksek mahkemeler vardır.
- Yerel mahkemelere ise Yargucu (Yargan) denen görevliler başkanlık etmektedir.
- Hapis cezaları göçebe yaşamın etkisiyle en fazla 10 gün olurdu. İdam cezaları görülürdü.
- Uygurlardan itibaren yerleşik hayata uygun hukuksal düzenlemeler yapılmıştır.

TÜRK İSLAM DEVLETLERİ

HUKUK

- Şer'i ve örfi hukuk olmak üzere ikiye ayrılırdı.
- Şer'i davalara kadılar bakardı.
- Kadıların kararlarına itiraz edilirse dava ikinci kez Divan-ı Mezalim'de görülürdü.
- Divan-ı Mezalim Türk-İslam Devletlerinde adli teşkilatın temel organıydı.
- Siyasi suçlar ve memurlar da burada yargılanırdı.
- Örfi mahkemelerin başında Emir-i Dad vardı.
- Ordu mensuplarının davalarına kadıasker (kadışeker) bakmaktaydı.

OSMANLI DEVLETİ

HUKUK

- Genel olarak Türk-İslam devletlerinin devamıdır.
- Şeri hukuk Kuran ve Hadis gibi kaynaklara dayanılarak oluşturulurdu.
- Örfi hukuk Padişahlar tarafından hazırlanan Kanunnameler ile tamamlanmıştır.
- Divan-ı Hümayun en yüksek yargı organıdır.
- Tüm yargı örgütünü denetleme yetkisine sahiptir.
- Divan-ı Hümayunda verilen kararlar arz yoluyla Padişah'a sunulduktan sonra kesinleşirdi.

Örnek Soru 2011 LYS

- I. Esasının Kur'an-ı Kerim ve hadislere dayanması
II. Ceza hükümlerini de içermesi
III. Yüzyıllar boyu süregelen gelenekten kaynaklanması
Yukarıdaki bilgilerden hangileri Osmanlı Devleti'nde uygulanan şeri hukukun özelliklerindedir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) II ve III

Örnek Soru 2014 LYS

- Osmanlı Devleti'ndeki İslami hukuk;
I. Kur'an-ı Kerim, II. Hadis, III. Ferman hükümlerinden hangilerine dayanılarak uygulanmıştır.

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) II ve III

Kanunnameler

1- Genel Kanunnameler

Kanunname-i Ali Osmani: Ceza, tımar nizamı, sipahi, reaya, mali vergiler vb. konulara ait hükümler içermektedir. Tanzimat dönemine kadar yürürlükte kalmıştır.

Teşkilat Kanunnameleri: Devletin idare organları, protokol esasları, padişahlara ait merasimler ile devlet memurlarının idari suçları ve unvanlarına ait hükümler içermektedir.

2- Özel Kanunnameler

Özel Askeri Gruplara Ait Kanunnameler: Kapıkulu, eyalet askerleri, donanma ve yardımcı kuvvetlerle ilgilidir.

İktisadi Gruplara Ait Özel Kanunnameler:

Madenci, Pazar yerleri, çiftçilere ve esnaflara yönelik olarak hazırlanmıştır.

Sosyal Gruplara Ait Özel Kanunnameler: Savaş esiri olarak alınıp sonra da hasarlarda istihdam edilen ve ilmiye sınıfı ile ilgili kanunnamelerdir.

3- Ferman, Berat ve Yasaknameler

Fermanlar: Padişahın herhangi bir konuda tuğra ve nişanını taşıyan emirleridir.

Beratlar: Osmanlı Devletinde bir göreve atanan, aylık bağlanan, unvan, nişan veya ayrıcalık verilen kişiler için çıkarılan padişah buyruğudur.

Yasaknameler: İdari, askeri ve mali konularla ilgili kuralların çiğnenmesi halinde uygulanacak cezaları ihtiva etmektedir. Yasaknameler madenler ve tuzlaların işletmeleri, para dolaşımı ve gümrüklerin düzeniyle de ilgilidir.

4- Sancak Kanunnameleri

Kanunname-i Ali Osmaniye ait hükümlerin sancaklara uyarlanmış şeklidir. Her bir sancağın özel durumu ve yerel şartları dikkate alınır. Örneğin toprak vergisi, arazinin verimlilik durumlarına göre onda birden sifıra kadar derecelendirilerek alınır.

5- Miri Arazi ve Tımar Nizamına Ait Kanunlar

Devlet hazinesine ait arazilerin kullanımı ve niteliği ile ilgili bütün hükümler düzenlenmiştir.

6- Adaletnameler

Devlet memurlarının görevlerini kötüye kullanmaları ve kanunlara aykırı hareket etmeleri durumunda halkı zulme karşı korumak amacıyla yayınlanmıştır. Kadı, beylerbeyi ve sancakbeylerine hitaben yazılan adaletnamelerin halka duyurulması şarttır.

19.Yüzyıl Sonrası Değişimler

II. Mahmut:

- Sened-i İttifak ile istemeden de olsa otoritesini sınırlandırmak zorunda kaldı.
- Reaya kavramını terketmiştir.
- Eşit vatandaşlık için müsadere usulü terkedilmiştir.
- Medeni hukuk kavramı ifade edilmeye başlamıştır.
- 1838 Ceza Kanunnamesi ile memurlar için suçlara cezalar belirlenmiştir.
- Nezaret-i Deavi (Adalet Bakanlığı) kurulmuştur.

Tanzimat Dönemi:

- Tanzimat ve Islahat Fermanı ile hukuk sistemi düzenlenmeye çalışılmıştır.
- Kanun önünde eşitlik ilkesi getirilmiştir.
- Batı kaynaklı noterlik, savcılık, avukatlık gibi kurumlar oluşturulmuştur.
- Ceride-i Mahakim adıyla bir gazete çıkarılarak yargı kararları ve kanunlar yayınlanmıştır.
- Yeni bir çok mahkeme kurulmuştur.

Osmanlı Devletinde Mahkemeler

Tanzimat Öncesi

Şer'i Mahkemeler:

- Müslümanlar arasındaki bütün davalara bakardı.
- Gayrimüslimlerin sadece kamu hukuku alanındaki davalarına bakardı.
- Osmanlı tebaası ile yabancı devletlerin tebaası arasındaki davalara bakardı.

Cemaat Mahkemeleri:

- Gayrimüslimlerin kendi aralarındaki davalara kendi dinlerinin kurallarına göre bakılırdı.
- Bu mahkemelerin yönetimi o dinin cemaat teşkilatı tarafından yürütülürdü.

Konsolosluk Mahkemeleri:

- Kapitülasyonlardan yararlanan devletlerin kendi vatandaşları arasında çıkan anlaşmazlıkları çözmekle sorumluydu.
- Kanunî'nin Fransa'ya verdiği ayrıcalıklardan sonra kurulmuştur.

Tanzimat Sonrası

Şer'i Mahkemeler:

- Müslümanların sadece evlenme, boşanma ve miras hukuku ile ilgili davalarına bakardı.
- Görev alanı daraltılmıştır.

Cemaat Mahkemeleri:

- Tanzimat Fermanı öncesindeki yetkileri devam etmiştir.

Konsolosluk Mahkemeleri:

- Tanzimat Fermanı öncesindeki yetkileri devam etmiştir.

Nizamiye Mahkemeleri:

- 1869'da Müslümanların ve Gayrimüslimlerin davalarına bakmak için kurulmuştur.
- Başkanı Kadı olup üyeleri Müslüman ve Gayrimüslimlerden oluşmuştur.
- Ticaret mahkemelerinin yetkileri dışında kalan tüm davalara bakardı.

Ticaret Mahkemeleri:

- Osmanlı vatandaşları ile yabancı ülke vatandaşları arasındaki ticari anlaşmazlıkları çözmekle sorumludur.
- 1847'de yabancı üyelerin de katılmasıyla karma Ticaret Mahkemeleri adını almıştır.

Anayasalarda Vatandaşlık

1876 Kanun-i Esasi

- Osmanlı Devleti tabiiyetinde bulunan herks din ve mezhebi ne olursa olsun Osmanlı vatandaşı sayılır.
- Osmanlı vatandaşları kişisel özgürlüklere sahiptir.
- Herkes yasa önünde hak ve ödevler bakımından eşittir. Hiç kimse kanunun belirlediği esaslar dışında cezalandırılmaz.
- Basın hürriyeti, şirket kurma hürriyeti, konut dokunulmazlığı hakkı ve dilekçe verme hakkı sağlandı.
- Herkese devlet memurluğuna girme hakkı Anayasaya girdi.
- Mali güce göre vergi alınması kararlaştırıldı.
- Müsadere, angarya ve işkencenin yapılamayacağı Anayasaya girdi.

II. Meşrutiyet sonrası eklenenler

- Toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğü tanındı.
- Basın özgürlüğü genişletilerek ön denetime tabi tutulamayacağı hakkı getirildi.
- Padişahın sürgün etme yetkisi kaldırıldı.
- Postanelere verilen evrak ve mektupların mahkeme kararı olmadan açılmayacağı belirlendi.
- Dernek kurma hakkı getirildi.

1921 Anayasası

- Yönetimle ilgili hükümler vardır.
- Kişi hak ve özgürlüklerine değinilmemiştir.

1924 Anayasası

- Türkler kanun önünde eşittirler. Her türlü grup, sınıf, aile ve kişi ayrıcalıkları kaldırılmıştır.
- Türkiye ahalisine din ve ırk farkı olmaksızın Türk adı verilir.
- Can, mal, ırz ve konuta hiçbir surette dokunulamaz.
- Temel haklar tanınmıştır.

Örnek Soru 2012 LYS

1921 Anayasası'nın hükümleri arasında, aşağıdaki konulardan hangisine verilmemiştir?

- A) Yasama ve yürütmenin düzenlenmesi
- B) Kişi hak ve özgürlüklerinin belirlenmesi
- C) Seçimlerin 2 yılda bir yapılması
- D) İl, ilçe ve bucakların yönetiminin düzenlenmesi
- E) Genel Müfettişliklerin kurulması

TÜRKLERDE EKONOMİ

İLK TÜRK DEVLETLERİ

Ticaret Yolları

İpek Yolu:

- Çin'den başlayıp Orta Asya boyunca devam eden ve Akdeniz, Karadeniz sahillerinde son bulan ticaret yoludur.
- Türk devletleri İpek Yolu'nu kontrol ettikleri süre boyunca güçlü olmuşlardır.

Kürk Yolu:

- Hazar ve Bulgar ülkelerinden başlayıp Altay-Sayan dağlarını geçerek Çin'e ulaşan yoldur.
- İpek yolunun kuzeyinde ona paralel ilerleyen yoldur.

Ekonomik Faaliyetler

- Eski Türklerin temel geçim kaynağı tarımdır.
- Temel gıda maddeleri hayvansal ürünlerdir.
- Giysilerin de büyük bölümü hayvan deri ve yünlerinden elde edilmiştir.
- Tarım genelde akarsu kenarlarında görülür.
- Tarla ve ekin Türkçe'nin en eski kelimelerindendir.
- Demir işleyiciliği ve silah yapımı gelişmiştir.
- Altın, bronz ve bakır işleyiciliği de yaygındır.

Vergi ve Ödeme Sistemi

- Hunlardan itibaren düzenli vergi sistemi vardı.
- Köktürklerde Tudunlar Kağan adına vergileri tahsil ediyorlardı.
- Uygurlarda ise ağıcı denilen memurlar konut, hayvan ve toprak vergisi toplardı.
- Ödemelerde takas yaygın olarak kullanılırdı.
- **Böz** denilen mühürlü kumaşlar ve **kuanpoyu** denilen resmi formatta kumaşlar da ödeme sistemi olarak kullanılırdı.
- **Çav** denilen kağıt para Uygurlardan itibaren kullanılmaya başlanmıştı.

TÜRK İSLAM DEVLETLERİ

EKONOMİ

- İktisadi sistemi hem ekonomik katkıları hem de üretimi arttırması ile önemli faydalar sağlamıştır.
- Şer'i vergiler başta olmak üzere halktan alınan vergiler devletlerin önemli gelir kaynağıdır.
- Esnaf ve zanaatkarlar arasındaki Ahi teşkilatı ekonomik, sosyal ve dini yönleri olan önemli bir kurumdur.
- Vakıf sistemi sayesinde halk arasındaki gelir dağılımından kaynaklanan eşitsizlikler giderilmeye çalışılmış ve sosyal devlet ilkesi uygulanmıştır.
- Moğol istilası bölgede ekonominin bozulmasına neden olmuştur.

OSMANLI DEVLETİ

EKONOMİ

- Osmanlı ekonomisinden başlarda üç temel ilke etkili olmuştur.
- **İaşecilik:** Halkın refahı için piyasalarda yeterli miktarda mal uygun fiyata bulunmalıdır. Bunun için üretim desteklenmiş, ithalata izin verilmiştir.
- **Gelenekçilik:** Ekonominin işleyişinde mevcut dengeler korunmalı ve düzenin bozulması engellenmelidir. Bu amaçla tüketim ve üretim kontrol altında tutulmuştur.
- **Fiskalizm:** Hazine gelirleri mümkün olan en üst seviyeye çıkarılmalı ve o seviyenin altına inmemelidir.
- Maliye'nin başında Defterdar bulunurdu. Rumeli Defterdarı aynı zamanda Başdefterdar idi.
- En önemli gelir kaynağı vergilerdir.

Osmanlı Devletinde Vergi Çesitleri

Seri Vergiler

- **Öşür:** Müslümanların topraklarından ürün üzerinden onda bir oranında alınan vergidir.
- **Haraç:** Gayrimüslimlerin topraklarından ürün üzerinden alınan vergidir.
- **Cizye:** Askerlik yapabilecek gayrimüslimden alınan sosyal güvenlik ve himaye vergisidir.
- **Zekat:** Zengin Müslümanlardan alınan vergidir.

Örfi Vergiler

- **Avarız vergisi:** Savaş, deprem, sel, yangın gibi olağanüstü durumlarda bir kereye mahsus olmak üzere toplanan vergidir.
- **Ağıl vergisi:** Sipahilerin arazilerine yaptıkları ağıllar için alınan vergidir.
- **Ağnam vergisi:** Küçükbaş hayvanlar için alınan vergidir.
- **Derbend Resmi vergisi:** Tüccarlardan geçtiği kapılarda ve geçitlerde alınır. O bölgedeki bekçilerin ücretleriyle han ve köprülerin yaptırılması masrafları için harcanırdı.
- **Geçit vergisi:** Hayvan sürülerinin geçitlerden geçişi veya İstanbul'a sevki karşılığında hayvan sahiplerinden alınan vergidir.
- **Otlak yaylak vergileri:** Dirlik topraklarında dışarıdan gelen hayvanların otlatılması karşılığında alınır.
- **Dönüm vergisi:** Sipahilere tahsis edilmiş olan topraklarda ekip biçilen yerin dönümüne göre yıllık alınan vergidir.
- **Çiftbozan vergisi:** Topraklarını ekmeyen çiftçilerden sipahi tarafından alınan vergidir. Bir çeşit tazminattır. Toprak üst üste 3 yıl ekilmezse müsadere edilir.
- **Çifhane vergisi:** Müslüman reayadan bir çift öküzün işleyebileceği büyüklükte çiftlik karşılığında alınıyordu.
- **Tapu vergisi:** Üzerine bina yapılan miri arazinin ziraattan alıkoyulması karşılığında alınır.
- **İhtisab vergisi:** Şehir ve kasabaların Pazar ve panayır yerlerinden alınır.
- **İltizam vergisi:** Devlete ait bazı gelirleri tahsil etme yetkisinin verilmesi karşılığında alınır.
- **Maden gümrük vergileri:** Madenlerden ve gümrüklerden alınan vergiler.

- **İmdadiyye-i seferiye vergisi:** Hane reislerinden savaş harcamalarını karşılamak için tahsil edilirdi.
- **İmdadiyye-i hazariye vergisi:** Hane reislerinden barış döneminde ihtiyaç olması halinde personel giderleri için alınır.
- **İlane-i cihadiye vergisi:** Hane reislerinden savaşa yardım için alınır.
- **Kürekçi bedeli vergisi:** Hane reislerinden gemilerde kürek çeken ve yelken açıp toplayanların ücretlerinin ödenmesi için alınır.
- **İzn-i sefine vergisi:** Yabancı tüccarlardan Karadeniz ve Akdeniz boğazlarından geçen tüccar gemilerine verilen izinler karşılığında alınır.

Örnek Soru 2011 LYS

- Olağanüstü hâllerde toplanan vergi
- Müslüman olmayan erkek nüfustan alınan vergi
- Toprağı mazeretsiz terk eden ya da üç yıl üst üste boş bırakan köylüden alınan vergi
- Müslüman üreticiden toprağın verimine göre üretimin onda biri oranında alınan vergi

Osmanlı Devleti'nde alınan aşağıdaki vergilerden hangisinin açıklaması yukarıda yoktur?

- A) Çiftbozan B) Avarız C) Cizye
D) Öşür E) Ağnam

Mukataa (İltizam) Sistemi

- Devlete ait mukataa denilen işletmeler (maden, orman, tuzla) ve araziler üç yıllığına mültezime kiralanıyordu.
- Devlet süre dolmadan mukataayı daha yüksek bir meblağ veren girişimciye devredebilirdi.
- İhalelerde devlet önceden saptanmış bir bedel istiyor karşılığında da mültezimi toplayacağı vergi konusunda serbest bırakıyordu.
- Sistem gelir toplama açısından yavaştı.

Malikane Sistemi

- Bu sistemde mukataalar malikaneciye ömür boyu kiralanmıştır.
- Karşılığında girişimci iki ayrı ödeme yapardı.
- İlk ödeme bir kereye mahsus olarak yüksek meblağlarda yapılan **muaccele** idi.
- İkincisi ise daha düşük meblağlarda her yıl yapılan **mal** idi.
- Muaccele miktarları açık arttırma ile mal miktarları ise devlet tarafından belirleniyordu.
- Girişimci öldüğünde miras bırakma yoktu, malikane yeniden açık arttırmaya çıkartılırdı.
- Malikaneci hayatta iken malikanesini üçüncü kişilere satma hakkına sahipti.
- Bu satış yapılırsa devlet muaccele miktarı üzerinden yüzde 10 vergi alırdı.

Örnek Soru 2011 LYS

Aşağıdakilerden hangisi, Osmanlı Devleti'nde vergi gelirlerinin toplanmasının belirli bir süre için ve açık arttırma yoluyla ihalesi usulüne verilen addır?

- A) Dirlük B) Cülus C) İltizam
D) Emanet E) Müsadere

19. Yüzyıldaki Gelişmeler

- 1838 Baltalimanı Ticaret Antlaşması ile Osmanlı Devleti açık Pazar haline geldi.
- 1858 Arazi Kanunnamesi ile toprak mülkiyeti kesin hale getirildi.
- 1843'te Fevaid-i Osmaniye Vapur Kumpanyası kuruldu.
- 1851'de Şirket-i Hayriye kurularak İstanbul ve civarında vapur işletmeciliği başladı.
- 1872'de İstanbul Tramvay Şirketi kuruldu.
- 1850'lerden itibaren İzmir-Aydın ve İzmir-Turgutlu-Manisa demiryolu hattı açıldı.
- 1840'ta Kaime denilen ilk kağıt para bastırıldı.
- 1847'de Bank-ı Dersaadet adlı ilk banka kuruldu.
- 1888'de Ziraat Bankası kuruldu.
- 1854'te ilk dış borç alındı.
- 1863'te açılı Osmanlı Bankası aracılığı ile borçlanma kaynakları yaratıldı.

CUMHURİYET DÖNEMİNDE EKONOMİ

İzmir İktisat Kongresi 18 Şubat-4 Mart 1923

Misak-ı İktisat ilkesi kabul edilmiştir. Ekonomik bağımsızlığa uygun kararlar alınmıştır. Alınan bazı kararlar şunlardır:

- Önemli kuruluşlar millileştirilecek.
- Özel sanayi teşvik edilecek.
- Hammaddeleri yurtiçinden olan sanayiler kurulacak ve yerli mallar ucuz taşınacak
- Kredi ve Sanayi bankaları açılacak.
- Günlük tüketim malzemelerinin üretimine ağırlık verilecek.
- Sanayiye destekleyecek kanunlar çıkarılacak.
- Teknik eğitime ağırlık verilecek.

Ekonomik Alandaki Diğer Yenilikler

- 1924'te ilk özel banka olan İşbank kuruldu.
- 17 Şubat 1925'te Aşar vergisi kaldırılarak köylünün rahatlaması ve üretimin artması sağlandı.
- 1 Temmuz 1926'da Kabotaj Kanunu kabul edilerek Türk limanları arasında taşımacılığın Türk gemileriyle yapılması kararlaştırıldı.
- 28 Mayıs 1927 Teşvik-i Sanayi Kanunu ile özel sektör desteklendi.
- 1929 Ekonomik bunalımından sonra Devletçilik ilkesi önem kazandı.
- Etibank ve Sümerbank kurularak sanayinin devlet eliyle yapılması sağlandı.
- 1933'de ilk beş yıllık kalkınma planı yapıldı.

Örnek Soru 2013 LYS

Aşağıdakilerden hangisi 1923'te İzmir'de toplanan I.Türkiye İktisat Kongresi kararlarından biri değildir?

- A) Üreticinin korunup ihracatın özendirilmesi
B) Yerli üretimin teşvik edilmesi
C) Lüks ithalatın kısıtlanması
D) Tekelciliğin önüne geçilmesi
E) Ağnam vergisinin kaldırılması

TÜRKLERDE EĞİTİM

İLK TÜRK DEVLETLERİNDE EĞİTİM

- Esik kurganında bulunan M.Ö. V. Yüzyıl'a ait 11 harflik iki satır yazı Türklerde yazının çok eskilerden beri kullanıldığını göstermektedir.
- Kullanılan ilk alfabe Köktürk alfabesidir.
- 38 harften oluşan bu alfabe Bulgar, Hazar ve Peçenekler de ufak değişikliklerle kullanmıştır.
- İkinci alfabe 18 harften oluşan Uygur alfabesidir.
- Timur imparatorluğu da bu alfabe kullanmıştır.
- Türklerde askeri ve mesleki eğitime önemlidir.
- Örgün eğitim Uygurlarla birlikte başlamıştır.
- Yapısal anlamda Türklerde ilk kütüphane Uygurlarda kurulmuştur.

Örnek Soru 2013 LYS

Türk tarihinde fiziki bir mekân olarak kütüphane kuran ilk topluluk aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Osmanlılar B) Göktürkler C) Hunlar
D) Büyük Selçuklular E) Uygurlar

TÜRK İSLAM DEVLETLERİNDE EĞİTİM

- Türk-İslam Devletlerinde ilk medrese Karahanlılar tarafından açılmıştır.
- Tabgaç Buğra Han Semerkant'ta ilk medreseyi açmıştır.
- Vezir Nizamülmülk tarafından Bağdat'ta açılan Nizamiye Medresesi eğitimde dönüm noktasıdır.
- Danışmentliler tarafından Tokat Niksar'da yapılan Yağlıbasan Medresesi Anadolu'daki ilk medresedir.
- Anadolu'daki diğer önemli medreseler şunlardır: Gök Medrese(Sivas),Karatay Medresesi(Konya), Süleyman Pervane Medresesi(Sinop), Cacabey Medresesi(Kırşehir),Mesudiye Medresesi(D.bakır)
- **Medreselerde okutulan başlıca dersler şunlardır:**
 - Din ve Hukuk Alanında: Kıraat, Tefsir, Hadis, Kelam, Fıkıh
 - Dil ve Edebiyat Alanında: Arapça, Farsça, Nahiv, Sarf, Hitabet, Şiir, Cerh ve Tadil, Tarih, Edeb
 - Felsefe Alanında: Felsefe, Mantık
 - Müspet (Pozitif) Bilimlerde: Tıp, Cerrahi, Hesap, Riyaziye, Hendese, Müsellesat, Nücum, Heyet, Tabiiyat

Edebiyat:

- İlk Türk-İslam yazılı ederi şunlardır:
 - Divan-ı Lügati't Türk- Kaşgarlı Mahmut
 - Kutadgu Bilig – Yusuf Has Hacib
 - Atabet-ül Hakayık – Edip Ahmet
 - Divan-ı Hikmet – Ahmet Yesevi

Örnek Soru 2012 LYS

Karahanlılar Dönemi'nde fermanlarda kullanıldığı bilinen ve Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonraki ilk edebî eser olan Kutadgu Bilig'in de yazıldığı alfabe aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Sogd B) Uygur C) Göktürk
D) Kiril E) Arap

İslami Bilimler

- **Tefsir:** Kur'an'ı Kerim'i açıklayan ve yorumlayan bilimdir. (Taberi, Zemahşeri, İbn-i Mesut)
- **Hadis:** Hz. Muhammed'in Müslümanlara yol göstermek için söylediği sözlerdir. (Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Nesai ve İbn-i Mace)
- **Fıkıh:** İslam hukukudur. (Ebu Hanife, İmam Malik, İmam Şafii ve Ahmed bin Hanbel)
- **Kelam:** Allahın birliği, sıfatları, ahiret ve İslam ile ilgili konuların akıl ve mantık yoluyla açıklayan bilimdir. (İmam Maturidi ve İmam Eş'ari)
- **Tasavvuf:** Allahı tanımayı ve ona kalp yoluyla yaklaşmayı amaçlayan düşüncedir. Muhyiddin İbn-i Arabi önemli mutasavvıflardan biridir.

Türk-İslam Dönemi Bilim Adanı ve Düşünürler

- **Harezmi:** Cebiri Matematiğin bir dalı haline getirdi. Hisabe'l Cebr adlı eseri Avrupa dillerine çevrildi.
- **İbn-i Türk:** Cebir alanında çalışmalar yapmıştır.
- **Biruni:** Jeodezi biliminin kurucusudur. Dünya tarihinin en önemli ve çok yönlü bilim adamlarından biridir. Dünyanın çapını buldu. Dünyanın yuvarlaklığını kanıtladı. Yerçekiminin varlığını ortaya çıkardı. Hint Tarihi adlı kitabını Gazneli Mahmut'a sunmuştur.
- **İbn-i Sina:** Avrupa'da Avicenna adıyla tanınan İbn-i Sina'nın yazdığı El Kanun Fi't Tıp adlı eseri 500 yıl boyunca Avrupa'da ders kitabı olarak okutulmuştur.
- **Ömer Hayyam:** Matematik, Astronomi ve Felsefe alanında eserler vermiştir. Celali Takvimi düzenlemiştir.
- **Farabi:** Yunan felsefesinin tanınmasını sağladı. Bilimleri sınıflandırdı. Tıp alanındaki eserleri ders kitabı olarak okutuldu.
- **Cabir bin Hayyan:** Fen bilimlerinin temelini atmıştır. Atomun parçalanarak büyük bir enerji ortaya çıkaracağını savunmuştur.
- **Cezeri:** Bugünkü Sibernetik ve Robot biliminde çalışmalar yapan ilk bilim insanıdır.
- **Gazzali:** İhyaü'l Ulumiddin adlı eseriyle İslam dünyasındaki zararlı akımlara karşı mücadele etti.
- **Uluğ Bey:** Timur sultanı, ünlü astronom ve matematikçi. Semerkant'ta kendi adına rasathane açtırmıştır.

Örnek Soru 2010 LYS

Timurlular Devleti Döneminde bilim adamlarına önem verilmiş, hükümdarlar bilim ve edebiyat çalışmalarını bizzat desteklemiştir. Bu dönemde yaşamış, Semerkant'ta kendi adına yaptırdığı rasathanesiyle ünlü astronomi bilgini ve devlet adamı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Uluğ Bey B) Ali Kuşçu C) Hüseyin Baykara
D) Ali Şir Nevaî E) Şahrüh

OSMANLI DEVLETİ EĞİTİM

- Sıbyan Mektebi eğitimin ilk basamağını oluşturur.
- II. Mahmut döneminde İstanbul'da yaşayanlar için zorunlu hale getirilmiştir.
- Medreseler günümüzdeki orta ve yüksek öğrenimin yerini tutmaktadır.
- İlk medrese İznik'te Orhan Gazi tarafından yaptırılmıştır.
- Fatih dönemine kadar sistem Nizamiye Medresesinin devamı niteliğindedir.
- Fatih'in Sahn-ı Seman Medreseleri İlahiyat Fakültesi seviyesindedir.
- Kanuni döneminde yaptırılan Süleymaniye Medresesi ile fen ve tıp bilimleri öğretilmiştir.
- Medreselerde ders veren hocalara **Müderris** yardımcılara ise **Muid** denilirdi.
- Orta düzey medrese öğrencilerine **softa**, üst düzey medrese öğrencilerine **danişmend** denilmiştir.
- Bitirenler **icazetname** denilen diploma alırlardı.
- Medreseler 17.Yüzyıldan itibaren bozulmuştur.
- Saray üniversitesi diyebileceğimiz **Enderun** devşirme sistemiyle öğrenci alırdı.
- Devlet adamları yetiştirilirdi.
- Şehzade eğitimi ve Harem'deki kadınların eğitimi de yine sarayda yapılmaktadır.
- Esnaf kuruluşları, camiler ve tekkeler yaygın eğitim kuruluşlarıydı.

Örnek Soru 2011 LYS

Osmanlı medreseleriyle ilgili olarak aşağıda verilen bilgilerden hangisi doğru değildir?

- A) Medreseler de bütün eğitim kurumları gibi defterdara bağlıydı.
- B) İlk Osmanlı medresesi İznik'te açılmıştı
- C) Medrese öğrencilerine softa (suhte) denirdi.
- D) Öğrenciler medreselerden icazetname ile mezun olurdu.
- E) Medreselerde ders veren hocalara müderris, yardımcılara muid denirdi.

Osmanlı Dönemi Bilim Adamları

- **Kadıze-i Rumi:** Matematik ve astronomi alanında çalışmıştır. Uluğ Bey ve Ali Kuşçu öğrencileridir.
- **Sabuncuoğlu Şerafettin:** Tıp ve eczacılık alanında çalışmıştır. Fatih'e ithaf ettiği **Kitabül Cerrahiyetül Haniye** adlı eserinde tedavileri minyatürlerle desteklemiştir. **Mücerrebnâme** adlı eserinde ise ilaçları ve tedavi yöntemlerini anlatmıştır.
- **Altuncuzade:** Fatih döneminde hekimlik yapmıştır. Bitkilerden ilaç yapma konusunda uzmanlaşmıştır.
- **Ali Kuşçu:** Fatih döneminde Uzun Hasan'ın elçisi olarak İstanbul'a gelmiştir. Ayasofya medresesinde müderislik yapmıştır. Matematik, Astronomi, Kelam ve Filoloji alanında eserler vermiştir.
- **Ebussuud Efendi:** Kanuni döneminde Şeyhülislam olarak görev yapmıştır. Kanuni dönemi yasalarının yapılmasında etkilidir.

- **Piri Reis:** Kaptan-ı Deryalık yapmış ünlü coğrafyacısıdır. **Kitab-ı Bahriye** adlı eserinde Hint Okyanusuna kadar olan bölgeler hakkında bilgiler vermiştir. Amerika kıtasının varlığından ve dünyanın yuvarlaklığından bahsetmiştir.
- **Seydi Ali Reis:** Seyyah, denizci ve coğrafyacısıdır. **Miratül Memalik** adlı eserinde Hint Deniz Seferini ve dönüş yolculuğunu anlatmıştır. **Kitabül Muhit** adlı eserinde denizcilikle ilgili bilgiler vermiştir.
- **Takiyüddin Mehmet:** Astronomi, Matematik ve Mühendislik alanında çalışmalar yapmıştır. İlk Osmanlı rasathanesini kurmuştur.
- **Katip Çelebi:** Tarih, Coğrafya ve Bibliyografya alanında çalışmalar yapmıştır. Eserlerinden **Cihannüma** bir coğrafya kitabı **Keşfüz Zünun** ise bibliyografya ansiklopedisidir. Hazırladığı raporlar ıslahatlarda etkili olmuştur.
- **Hezarfen Ahmet Çelebi:** IV. Murat döneminde insanlık tarihinin ilk uçuşunu gerçekleştirmiştir.
- **Lagari Hasan Çelebi:** IV. Murat'ın kızının düğününde füze ile uçuş gerçekleştirmiştir.
- **Evliya Çelebi:** **Seyahatname** adlı eserinde gezdiği yerler hakkında bilgiler vermiştir.
- **Koçi Bey:** IV. Murat'a duraklamanın nedenleri ve çareleri hakkında raporlar sunmuştur.
- **Humbaracı Ahmet Paşa:** Humbaracı ocağını ıslah etmiş modern topçu okulunun kurulmasını sağlamıştır.
- **Ahmet Cevdet Paşa:** Tarih ve hukuk alanında çalışmalar yapmıştır. **Tarih-i Cevdet** adlı eserinde son dönem Osmanlı tarihini **Kıyas-ı Enbiya**'da ise Peygamberler tarihini ve ilk dönem Osmanlı tarihini anlatmıştır. Mecelle'yi hazırlayan komisyonun başkanıdır.

Örnek Soru 2011 LYS

Aşağıdakilerden hangisi, Osmanlı Döneminde, 17. yüzyılda yazdığı Seyahatname adlı on ciltlik eserinde gezdiği yerlerin coğrafyası, gelenek ve görenekleri hakkında ayrıntılı bilgi veren Türk gezginidir?

- A) Kâtip Çelebi
- B) Lagari Hasan Çelebi
- C) Koçi Bey
- D) Hezarfen Ahmet Çelebi
- E) Evliya Çelebi

Örnek Soru 2012 LYS

1526-1585 yılları arasında yaşamış, Osmanlı Devleti'nde müderislik ve kadılık yapmış, III. Murat Dönemi'nde İstanbul'da bir rasathane kurarak gözlemlerde bulunmuş ünlü bilim adamı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Molla Lütüfî B) Ali Kuşçu C) Kâtip Çelebi
- D) Takiyüddin Mehmet E) Matrakçı Nasuh

Örnek Soru 2010 LYS

- I. Sakalar - Ordunun su ihtiyacını karşılayan sınıf
- II. Takvim-i Vekayi - İlk resmî gazete
- III. Tuğra - Padişah imzası
- IV. Haraç - Gayrimüslimlerden alınan vergilerden biri
- V. Koçi Bey Risalesi - Kanun kitaplarından biri

Yukarıdakilerden hangisinin açıklaması, karşısında yanlış olarak verilmiştir?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

Diğer Önemli Din ve Bilim Adamları

- Şeyh Edebali – Din
- Aşıkpaşazade – Tarih (Tevarih-i Al-i Osman)
- Hacı Paşa – Tıp (Müntehab-i Şifa)
- Şair Ahmedi – Tıp, Tarih (Tervihul Ervah)
- Mukbilzade Mümin – Tıp (Zahire-i Muradiye)
- Molla Lütfi – Astronomi (Mevzüatül Ulum)
- Muslihiddin Bin Sinan – Astronomi
- Naima – Tarih (Tarih-i Naima)
- Hibri Ali Efendi – Fıkıh (Hadikatül Fukaha)
- Münecimbaşı Ahmet Dede – Tarih
- Ayaşlı Şifai – Tıp
- Mehmet Fatih Gökmen – Astronomi
- Oruç Beg – Tarih
- Kaşifi – Tarih (Gazaname-i Rum)
- Enveri – Tarih
- Tursun Bey – Tarih
- Beişti Sinan Çelebi – Tarih (Tevarih-i Al-i Osman)
- İdris-i Bitlisi – Tarih Tasavvuf (Heşt Behişt)
- Ahi Ahmet Çelebi – Tıp (Risale fit Tıp)
- Kemal Paşazade – Tarih
- Neşri Mehmet Efendi – Tarih (Cihannüma)
- Sarı Abdullah Efendi – Din
- İbrahim Peçevi – Tarih
- Hazerfen Hüseyin Efendi – Hukuk

Örnek Soru 2011 LYS

Karahanlılar Döneminde Kaşgarlı Mahmut tarafından yazılan Divanu Lügati't-Türk adlı eserin Türk kültürü açısından öneminin, aşağıdakilerin hangisinden kaynaklandığı söylenemez?

- A) Türk dilinin zenginliğinin ve güzelliğinin gösterilmesinin amaçlanması
- B) İlk Türkçe ansiklopedik sözlük ve dil bilgisi kitabı olması
- C) Dönemiyle ilgili pek çok alanda önemli bilgiler içermesi
- D) Türk destan ve efsaneleri hakkında bilgi sunması
- E) Eserin adının "mutluluk veren bilgi, kutlu bilgi" anlamına gelmesi

Eğitimde Yenileşme Çabaları

- I. Mahmut döneminde Humbaracı Ahmet Paşa kara mühendisi yetiştirmek için Hendesehane adlı okulu açmıştır. Bu okul III. Selim döneminde Mühendishane-i Berr-i Hümayuna dönüştü.
- III. Mustafa döneminde deniz mühendishanesi olarak açılan okul III. Selim döneminde Mühendishane-i Bahr-i Hümayuna dönüşmüştür.
- II. Mahmut döneminde doktor ihtiyacını gidermek için Tıphane-i Amire ve Cerrahane-i Mamure açılmıştır. Mekteb-i Fünun-u Harbiye açılarak subay ihtiyacı giderilmiştir.

Tanzimat Sonrası:

- 1856'da Maarif-i Umumiye Nezareti (Eğitim Bakanlığı) kuruldu.
- 1869'da çıkarılan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile eğitim planlanmıştır.
- 1876 Kanun-i Esasi ile ilkokul zorunlu hale getirilmiştir.
- II. Mahmut döneminde açılan Rüştîyeler zamanla ortaokula dönüşmüştür.
- Ortaokul seviyesinin bir üstünde eğitim vermek için İdadiler açılmıştır.
- Fransız eğitim sistemi örnek alınarak açılan Sultaniler fazla yaygınlaşmamıştır.
- Kimsesiz fakir çocukların eğitildiği Darüşşafaka 1873'te açılmıştır.
- Yükseköğretim amacıyla 1845'te Darülfünun açılmıştır.
- 1851'de açılan Encümen-i Daniş okullarda okutulacak kitapları hazırlayan bir bilim kuruluydu
- 1868'de açılan Sanayi Mektebi günümüzdeki meslek liselerinin yerini tutmaktadır.
- Sanayi-i Nefise Mektebi, Polis Mektebi, Hendese-i Mülkiye(İktisat), Darülelhan(Konservatuvar) gibi okullar açılmıştır.

Örnek Soru 2011 LYS

Malazgirt Savaşı'ndan sonra merkezi Sivas olmak üzere Orta Anadolu'da kurulan ve dönemin önemli eğitim kurumlarından biri olan Niksar'daki Yağlıbasan Medresesini kuran beylik aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Danişmentliler
- B) Saltuklular
- C) Mengücekliler
- D) Artuklular
- E) Hamitoğulları

TÜRKLERDE SANAT

İLK TÜRK DEVLETLERİNDE SANAT

- Türklerin en eski kültürleri Afanesyova, Anav, Andronova, Karasuk ve Tagar kültürleridir.
- Türkler yurt adı verilen çadırlarda yaşamışlardır.
- Bu çadır kültürü sonraki dönemlerde mimari anlayışı temelden etkileyecektir.
- **Kurgan:** Eski Türklerde mezarlara verilen isimdir. Genelde oda şeklinde olmaktadır. Ölen kişinin eşyaları da konulmaktadır.
- **Tümülüs:** Mezar ya da mezarlık içeren toprağın yığılmasıyla oluşturulan tepeliklerdir.
- Manastır ve tapınak mimarisi Uygurlarla başladı.
- Uygurlar duvarları süslemek için **fresko** yaptılar.
- Çini, resim ve minyatür de Uygurlarla başlamıştır.
- Heykeller Köktürklerden itibaren görülür.
- Balballar en önemli heykel türüdür.
- Uygurlardan kalan **Atbaşı** ve **Diz Çökmüş Adam** heykelleri önemlidir.
- Süsleme sanatlarında hayvan üslubu kullanılmıştır.
- Halıcılık önemli bir sanat dalıdır.
- Pazırık kurganında bulunan Pazırık halısı dünyanın ilk düğümlü halısıdır.

Örnek Soru 2011 LYS

Aşağıdakilerden hangisi, İslamiyet öncesi göçebe yaşam sürdüren Türk topluluklarından günümüze ulaşmış arkeolojik buluntulardan biri olamaz?

- A) Kap kakak
- B) Kolye, bilezik gibi süs eşyaları
- C) At koşum takımları
- D) Saray kalıntıları
- E) Kılıç kabzaları

TÜRK İSLAM DEVLETLERİNDE SANAT

- İlk Türk-İslam devletleri yerleşik hayata tam olarak geçmenin de etkisiyle mimari alanda önemli eserler vermeye başlamışlardır.
- Karahanlılar ilk kez kervansaraylar inşa etmişlerdir.
- Kervansaray, kümbet, türbe, camii, medrese gibi bir çok alanda eserler yapmışlardır.
- Başlıca eserler şunlardır:

Karahanlılar

- Kalan Minaresi – Buhara Özbekistan
- Talhatan Baba Camii – Merv Özbekistan
- Harekkan Kümbeti
- Arap Ata Türbesi – Özbekistan
- Ayşe Bibi Türbesi – Kazakistan
- Balacı Hatun Türbesi – Kazakistan

Gazneliler

- III. Mesut minaresi – Gazne Afganistan
- Zafer anıtları – Afganistan
- Leşker-i Bazar Sarayı – Afganistan

Büyük Selçuklular

- Diyarbakır Ulu Camii
- Sultan Sencer Türbesi – Merv Özbekistan
- Damgan Minaresi – İran
- Cuma Mescidi – Tebriz İran

Türkiye Selçukluları

- Afyon Ulu Camii
- Sivas Gök Medrese
- Kubadabad Sarayı – Beyşehir
- Kayseri Döner Kümbet
- Ankara Arslanhane Camii
- Konya İnce Minareli Medrese
- Aksaray Sultan Hanı
- Malatya Ulu Camii
- Niğde Alaaddin Camii
- Konya Alaaddin Camii
- Konya Karatay Medresesi
- Kayseri Hunat Hatun Medresesi
- Kırşehir Cacabey Medresesi
- Erzurum Çifte Minareli Medrese

Beylikler

- Divriği Ulu Camii – Sivas
- Erzurum Kale Mescidi ve Tepsi Minare
- Mardin Ulu Camii
- Adana Ulu Camii
- Selçuk İsa Bey Camii – İzmir
- Milas Firuz Bey Camii – Muğla
- Balat İlyas Bey Camii – Söke Aydın
- Niğde Ak Medrese
- Karaman Hatuniye Medresesi

Örnek Soru 2011 LYS

Aşağıdaki yapılardan hangisi Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemine ait değildir?

- A) Kayseri Huand (Hunat) Hatun Külliyesi
- B) İstanbul Süleymaniye Külliyesi
- C) Sivas Gök Medrese
- D) Kayseri Hacı Kılıç Külliyesi
- E) Konya Sahip Ata Külliyesi

Türkiye Selçuklu Mimarisinin Özellikleri

- Çok ayaklı bir düzen görülür.
- Avlu yoktur ya da revaklı değildir
- Yapılar portaller dışında dışa kapalıdır. Duvarlarda pencereler azdır.
- Portal (Ana Kapı) yapılarıdaki en önemli öğedir. Taç kapılar aşırı süslenerek vurgulanmıştır.
- Yapıların ön cepeleri daha fazla süslenmiştir.

Beylikler Dönemi Mimarisinin Özellikleri

- Mekanı genişletebilmek için mihrap önünde yer alan kubbe büyütülmüştür.
- Sütunlar yükseltilerek sayıları azaltılmıştır.
- Camilerde revaklı avlu görülür.
- Yapı duvarlarına bol pencere açılmıştır.
- Portaller eski gösterişini kaybetmiş ve daha sade yapılmaya başlanmıştır.
- Taç kapı süslemeleri sadeleştirilmiş ve tüm cephelere yayılmıştır.
- Yapı bir bütün olarak ele alınmış ve iç mekana gösterilen özen dışa da yansıtılmıştır.

OSMANLI DEVLETİNDE SANAT

Osmanlı Döneminde Gelişen Başlıca Sanat Dalları

Minyatür:

- İslam'da resim yasak olduğu için soyut olarak işlenmiş küçük resimler şeklinde ortaya çıkan sanat şeklidir.
- Minyatür sanatçılarına **Nakkaş** denilirdi.
- El yazmaları bunlarla süslenirdi.
- Matrakçı Nasuh, Nakkaş Osman, Niğari, Nakkaş Hasan Paşa, Kalender ve Levni önemli minyatür sanatçılarıdır.

Hat:

- Güzel yazı yazma sanatıdır.
- Hat sanatçılarına **Hattat** denilir.
- Amasya'lı Şeyh Hamdullah, Ahmet Karahisari, Hafız Osman, Mustafa Rakım Efendi ve Kazasker Mustafa İzzet önemli hattatlardır.

Tezhip:

- Kitapların altınla yaldızlanmasına denir.
- Sanatçılarına **Müzehhip** adı verilir.
- Daha çok değerli İslami kitaplarda uygulanır.
- Şah Kulu ve Kara Memi önemli temsilcileridir.

Cild Sanatı:

- Deri başta olmak üzere çeşitli malzemelerle kitapların ciltlenmesi ile uğraşan sanattır.
- Cildleme üzerine zengin bezemeler yapılır.
- Bu işle uğraşanlara Mücellit denilir.

Çinicilik:

- Kökeni Orta Asya'ya kadar uzanan bir sanattır.
- Önceleri İznik sonradan Kütahya Osmanlı'daki merkezleridir.

Örnek Soru 2011 LYS

Türklerin İslamiyeti kabulünden sonra artan el yazması kitap üretimine paralel olarak aşağıdaki sanat dallarının hangisinde artış olduğu söylenemez?

- A) Hat B) Tezhip C) Cild
D) Fresk E) Minyatür

Örnek Soru 2013 LYS

Arap harflerinin güçlü bir estetikle yansıtıldığı İslami sanat dalıdır. Örneklerine sadece kitaplarda değil; kitabe, seramik kaplar, madeni eşyalar ve mimari öğeler üzerinde de rastlanmaktadır. Ahmet Karahisari ve Hafız Osman bu sanatın Türk tarihindeki önemli temsilcileridir.

Yukarıda hakkında çeşitli bilgiler verilen ve Türk-İslam kültüründe değerli örnekleri bulunan sanat dalı, aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Tezhip B) Minyatür C) Hat
D) Çini E) Heykel

Osmanlı Devletinde Başlıca Mimari Eserler

Külliye: Camii ile birlikte hamam, medrese, mektep, imaret, türbe, kütüphane, aşevi, darüşşifa, kervansaray, çarşı, tekke ve zaviye gibi binaların bir kısmını içinde bulunduran yapılar topluluğudur.

Tekke: Tarikatların ibadet ve törenlerini yaptıkları yerlerdir. Osmanlı döneminde dergah olarak da adlandırılmışlardır.

Zaviye: Tekkeler gibi tarikat faaliyetlerinin yürütüldüğü daha çok kırsalda olan yerlerdir.

Bedesten: Kumaş, değerli eşyalar ve mücevher satışı yapılan kapalı çarşılar.

Darüşşifa: Sağlık hizmetleri verilen yer.

Kapan hanı: Osmanlıda yiyecek maddelerinin toptan satıldığı, fiyatlandırma ve pazarlama işlemlerinin yapıldığı hal benzeri kapalı pazar yerleridir.

İmaret: Yoksullara yardım amacıyla yapılmış hayır kurumlarıdır. Başlangıçta her tür yardım yapılırken sonraları aşevine dönüşmüşlerdir.

Örnek Soru 2012 LYS

Osmanlı Dönemi'nde, her birinde tek bir cins ticaret maddesinin toptan satışının veya dağıtımının yapıldığı kapalı pazaryeri aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Zaviye B) İmaret C) Kapan hanı
D) Bedesten E) Külliye

Osmanlı Camii Mimarisi

Erken Osmanlı Dönemi Cami Mimarisi

Tek Kubbeli Camiler

- Kare mekanlıdır.
- Son cemaat yeri vardır.
- Yapının üstü tek kubbeye kapatılır.
- Dış cephesinde mermer kaplama kullanılır.
- Beylikler ve Türkiye Selçuklu mimarisinin etkisi altındadır.

Ters T Planlı Camiler

- İlk kez uygulanan ters T planlı camiler.
- Dikdörtgen ana bölüm ile ona kapılarla bağlanan yapılar vardır.
- Son cemaat yeri önceki dönemler gibi devam etmiştir.

Çok Kubbeli Camiler

- Ayak ve sütunlarla eşit bölümlere ayrılmışlardır.
- Her bölüm kubbe ile örtülmüştür.
- Türkiye Selçuklular gibi çok sütunludur.

Merkez Kubbeli Camiler

- Ana mekanı örten büyük bir kubbe ile onun etrafını saran küçük kubbelerden oluşmuştur.
- Tek kubbeli camilerle benzerlikler vardır.
- İlk kez merkezi kubbe ile ana mekan çok genişletilmiştir.
- Yine ilk kez dört minare kullanılmıştır.

Geç Dönem Osmanlı Cami Mimarisi

Lale Devri

- Dini mimari alanında verilen eserler azdır.

Türk Barok ve Rokoko Devri

- Tek ana kubbe kullanılmıştır.
- Minareler inceltilerek sayısı ikiye düşürülmüştür.
- Çini süslemeleri yerine fresko kullanılmıştır.
- Köşeli yapılar yerine oval ve yuvarlak planlı yapılar yapılmıştır.
- Dış cepheler daha süslüdür.

Türk Ampir Üslubu

- Ampir sanatındaki insan ve hayvan figürleri yerine çiçek ve yaprak motifleri kullanılmıştır.
- Minareler ana yapıdan ayrılmış ve avlu içinde yer almıştır.
- Yuvarlak minareler kullanılmıştır.
- Son cemaat yeri ortadan kalkmıştır.

Seçmeli Devir

- Belirli bir plan ve süsleme tarzı kullanılmamıştır.
- Klasik formlar tamamen terkedilmiştir.
- Gayrimüslim mimarlar eser vermiştir.

Neoklasik Dönem

- Avrupa tarzı üsluplardan vazgeçilerek klasik Osmanlı ve Türk mimari öğeleri kullanılmıştır.
- Sivri kemer, sütun ve kubbe gibi öğeler kullanılmıştır.

Geç Dönem Osmanlı Mimari Örnekleri

- Nuru Osmaniye Külliyesi
- Laleli Külliyesi
- Beylerbeyi Camii
- Ortaköy Camii
- Dolmabahçe Camii
- Nusretiye Camii
- Konya Aziziye Camii
- Damat İbrahim Paşa Külliyesi
- II. Mahmut Türbesi
- Koca Ragıp Paşa ve Murat Molla Kütüphaneleri
- Dolmabahçe sarayı
- Beylerbeyi ve Çırağan Sarayları
- Yıldız Camisi
- Hamidiye Camisi
- Aksaray Valide Camisi
- İshakpaşa Sarayı
- Bostancı ve Bebek Camileri
- Haydarpaşa İskelesi

Örnek Soru 2013 LYS

Aşağıdakilerden hangisi, Osmanlı Devleti'nin Klasik Dönem'inde (XV. – XVI. yüzyıl) yapılan eserlerden biridir?

- A) Nuruosmaniye Camii
- B) Laleli Külliyesi
- C) Beylerbeyi Sarayı
- D) İshak Paşa Sarayı
- E) Selimiye Camii